

Hyvinvointialue Oma Häme

Sosiaalisen kuntoutuksen opas työkäisille

Kirsi Vilpa Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelija

Alkusanat

Tämä sosiaalisen kuntoutuksen opas toimii soveltamisoppaana sosiaalisesta kuntoutuksesta päätävälle ja sosiaalisen kuntoutuksen toteuttajalle Oma Häme hyvinvointialueella.

Oppaan materiaalia voidaan käyttää tietolähteenä kuntoutujalle ja sitä voi hyödyntää esimerkiksi kilpailutuksissa.

Oppaalla pyritään selventämään sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä ja toimintamallia ja kohentamaan tietoisuutta sosiaalisesta kuntoutuksesta sekä vahvistamaan että vakiinnuttamaan sen käyttöä. Käsitteenä sosiaalinen kuntoutus on jäänyt epämääräiseksi ja käytänteet ovat olleet erilaisia hyvinvointialueella. Sosiaalista kuntoutusta ei ole käytetty aktiivisena työotteena ja palveluna aikuisten sosiaalityössä sekä sekoitettu kuntouttavaan työtoimintaan eikä myönnetty omana, erillisenä palveluna Tämän oppaan avulla pyritään varmistamaan, että Oma Häme hyvinvointialueella sosiaalista kuntoutusta järjestetään yhdenmukaisin tavoin ja menetelmin yhdenvertaisesti ja lainmukaisesti sitä tarvitseville. Uusi sosiaalinen kuntoutuksen toimintamalli, jossa yhdistyvät yksilötyö ja ryhmämuotoinen toiminta (perustuu THL valtakunnalliseen malliin) esitellään ja sanoitetaan toimivaksi, yhtenäiseksi malliksi Oma Häme hyvinvointialueelle. Toimintamalli sisältää aina tietyt tuen tasot ja elementit sekä kriteerit, jotka avataan tässä oppaassa.

Sosiaalisen kuntoutuksen opas perustuu Sosiaalihuoltolain (SHL, 1301/2014) 17 §, jossa säädetään sosiaalisesta kuntoutuksesta, THL:n valtakunnalliseen sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalliin ja THL:n suositukseen sosiaalisen kuntoutuksen laatuksiteereiksi sekä Sosku-hankkeessa tuotettuihin materiaaleihin (THL:n koordinoima ESR-rahoitteinen Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU) 2015–2018). Lisäksi sosiaalinen kuntoutus peilaa Sosiaali- ja terveysministeriön Kuntoutuksen uudistamisen toimintasuunnitelman vuosille 2020–2022 suosituksia.

Opasta on valmisteltu kuntoutuksen työryhmässä osana Tulsote Oma Häme – hanketta ja yhteistyössä sosiaalipalveluiden hankesuunnittelijan Katja Raikaksen kanssa. Opasta on työstetty lisäksi Oma Häme hyvinvointialueen sosiaalipalveluiden edustajien kanssa työpajoissa.

Riihimäki, 10.01.2023

Kirsi Vilpa

Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelija

Sisällys

Alkusanat.....	1
1. Johdanto sosiaaliseen kuntoutukseen	3
2. Sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmät.....	5
3. Moniammatillisuus sosiaalisessa kuntoutuksessa	8
4. Sosiaalinen kuntoutus prosessina	9
4.1 Mistä saan tietoa, tukea ja apua	9
4.2 Huolen herääminen toimintakyvystä ja palveluun ohjautuminen	10
4.3 Kuntoutustarpeen selvittäminen.....	10
4.4 Sosiaalisen kuntoutuksen toteutus	14
4.5 Arviointi, toimintakykymittarit, seuranta ja asiakkuuden päättäminen	15
5. Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli Oma Hämeessä	17
5.1 Tehostettu yksilötyö eli yksilövalmennus.....	17
5.2 Osallisuutta edistävä ryhmämuotoinen tuki	20
6. Onnistuneen sosiaalisen kuntoutuksen osa-alueet asiakas- ja järjestelmätasolla	21
6.1 Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena	22
6.2 Asiakasosallisuus	23
6.3 Arkitaidot	23
6.4 Sosiaaliset taidot.....	23
6.5 Yhteisötaidot	24
7. Sosiaalinen kuntoutus etäkuntoutuksena	26
8. Sosiaalisen kuntoutuksen laatuksiteerit Oma Häme hyvinvointialueella	28
8.1 Mitä hyvällä laadulla tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa	28
8.2 Laatuksiteerien viisi tehtävää	29
8.3 Sosiaalisen kuntoutuksen laatuksiteerit Oma Häme hyvinvointialueella	31

1. Johdanto sosiaaliseen kuntoutukseen

Sosiaalihuoltolain (SHL 1301/2014) säännöksissä säädetään 1.1.2023 hyvinvointialueiden vastuulla olevasta sosiaalisesta kuntoutuksesta, joka kohdennetaan erityisesti vaikeassa asemassa oleville työkäisille (esim. päihde- ja mielenterveysongelmat, asunnottomuus ja sosiaalinen syrjäytyminen). Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan kokonaisvaltaisen elämäntilanteen kartoittamisen eli sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin perusteella yhdessä asiakkaan kanssa rakennettavaa toiminta- ja palvelukokonaisuuden kuntoutussuunnitelmaa, jossa pyritään hahmottamaan asiakkaan sosiaalinen toimintakyky ja kuntoutuksen tarpeellisuus. Palvelun antamisesta tehdään oikaisuvaatimuskelpoinen hallintopäätös.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on

- toimintakyvyn kokonaisvaltainen edistäminen
- osallisuuden edistäminen
- syrjäytymisen ehkäisy
- eriarvoisuuden vähentäminen
- lisääntynyt elämäntilanteen ja itsenäisen selviytyminen arkielämän haasteissa,
- elämäntilanteen ja -laadun parantaminen
- itsetunnon ja minäkäsityksen voimaantuminen sekä omien vahvuuksien löytäminen,
- toimijuuden lisääntyminen eri yhteisöjen jäsenenä ja yhteiskunnan toimintaan osallistaminen
- vahvistaa ihmisen sosiaalista toimintakykyä ja osallisuutta yhteiskuntaan
- työmarkkina- ja elämäntilanteiden kohentaminen

Sosiaalinen kuntoutus on kuntoutustarpeen selvittämisen perusteella suunniteltua *suunnitelmallista, tavoitteellista ja muutokseen tähtäävää pitkäjänteistä toimintaa*, jolla vahvistetaan asiakkaan omia voimavaroja, kykyä ja edellytyksiä selviytyä itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä arkipäivän toiminnoista omassa elinympäristössään. Tämä perustuu kuntoutujan vapaaehtoisuuteen.

Sosiaalinen kuntoutus sisältää sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tavoitteellista tehostettua yksilötyötä/tukea ja/tai ryhmätoimintaa sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Sosiaalinen kuntoutus on prosessi, johon yksilöllisen tuen ohella on mahdollista kytkeä asiakkaan tarvitsemia monialaisia palveluita kuten sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluita ja osallisuutta lisääviä ryhmäpalveluita.

Kuntoutus kokonaisuutena ja sosiaalinen kuntoutus voidaan määritellä ihmisen ja hänen ympäristönsä prosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja

usein työllisyyden edistäminen. Asiakkaan osallisuus kuntoutusprosessissa ja mahdollisuus vaikuttaa ympäristöön ovat kuntoutuksen lähtökohtia.

Sosiaalista kuntoutusta voidaan järjestää kaikille ikäryhmille. Seuraavassa osiossa pureudutaan tarkemmin eri ikä- ja väestöryhmien sosiaaliseen kuntoutukseen.

2. Sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmät

Sosiaalisen kuntoutuksen käytännöissä kohdataan hyvin erilaisia ihmisiä, jotka taustaltaan voivat olla mistä tahansa sosiaalista luokasta ja heidän terveydentilansa on hyvin kirjava. Voidaan kuitenkin yleistää, että sosiaalista kuntoutusta järjestetään erityisesti työ tai opiskelumarkkinoiden ulkopuolella oleville nuorille ja aikuisväestölle, väkivaltakokemuksia kokeneille ja henkilöille, joilla on laajalajaisen ja kokonaisvaltaisen tuen ja ohjauksen tarve. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaina ovat usein myös erityisen tuen tarpeessa olevat ja monipalveluasiakkaat. Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakeutua tai saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi, ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään (SHL, 3 §). Erityisen tuen asiakkaiden kohdalla on huomioitava, että palvelutarpeen arviointi, johon perustuen sosiaalista kuntoutusta voidaan myöntää, on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan hyvinvointialueen viranomaiseen palvelujen saamiseksi. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä (SHL 36 §).

Sosiaalisella kuntoutuksella voidaan tukea myös asiakkaan kykyä osallistua työelämävalmiuksia edistäviin palveluihin, opintoihin tai työelämään. Tällöin sosiaalisen kuntoutuksen palvelu voidaan tuoda esimerkiksi työhön suuntaavan palvelun (esim. kuntouttava työtoiminta/työelämävalmentajat) rinnalle tai opintojen lomaan tukemaan asiakkaan elämänhallintaa. Palvelutarpeen arvioinnissa, asiakassuunnitelmassa ja sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelmassa tulee erityisesti tällöin sopia sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamistavoista selkeästi siten, että toimijoiden tehtäväkentät ovat määritelty ja asiakkaan kuntoutumista seurataan säännöllisesti. Tällöin asiakkaan kuntoutumisprosessista tulee kokonaisvaltainen.

Nuorten haasteet ja ongelmat ovat usein kasaantuneet ja nuorella ei useinkaan ole aikuisin verrattuna tietoja ja taitoja selviytyä tai hakeutua palvelujen piiriin. Nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa varhainen moniammatillinen tiivis yhteistyö ja nuoren luottamuksen voittaminen on merkittävässä asemassa, jotta nuoren toimintakykyä voidaan parantaa ja hän sijoittumista työpajalle, työkokeiluun, opiskeluun, työhön tai kuntoutuspaikkaan tuetaan tai ehkäistään näiden keskeyttämistä. Onnistumisen kokemukset ovat nuorelle hyvin tärkeitä ja motivoivat häntä kuntoutuksen jatkamiseen.

Nuoren sosiaalinen kuntoutus voi olla arkielämätaitojen ja itsenäisen elämän opettelua, koulutukseen tai työhön tarvittavien asioiden opettelua ennen niissä aloittamista tai aloittamisen jälkeen. Esimerkiksi erilaisissa ryhmissä voidaan yhdessä opetella konkreettisesti pyykinpesua, taloudellisten asioiden hoitoa kuten laskujen maksamista, kodinhoitoa, ruuanlaittoa, hygienian hoitoa ja opiskelua ja työpaikkahakemusten tekemistä. Yksilöohjauksessa korostuu jalkautuvat palvelut kotiin. Tavoitteet asetetaan nuoren haasteiden mukaan. Niitä voi olla luoda vuorovaikutussuhteita, voimaannuttaa ihmissuhteita ja kiinnittyä että integroitua erilaisin yhteiskunnan rakenteisiin pitkällä aikavälillä.

Usein myös nuoren osallisuutta lisäävä vertais-, aktivointi- ja harrastusryhmätoiminta, kuntouttava työtoiminta ja siihen liittyvä mahdollinen työssäoppiminen ja valmentautuminen työ- ja opintopollulla etenemiseen kuuluvat nuoren sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteisiin. Kokonaisuuteen yhdistetään tarvittaessa mielenterveys- ja päihdehoito sekä asumisen harjoittelu.

Nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa on luotava toimivia viestintäkanavia ja foorumeja, jotka mahdollistavat tiedolla levittämisen ja vertaistuen, jotta palvelut saadaan aidosti vastaamaan nuorten tarpeita. Tässä voidaan hyödyntää nuorten asiakasraateja ja kokemusasiantuntijoita. Lisäksi onnistuminen kuntoutuksessa edellyttää, että siihen varataan riittävästi sosiaalityön resursseja ja taataan toimiva ja saumaton yhteistyö paikallisten oppilaitosten, nuorisotyön, terveydenhuollon, Kelan, TE-toimintojen ja muiden nuorten palvelujen kuten Ohjaamoiden kanssa Oma Hämeessä.

Lasten sosiaalisessa kuntoutuksessa korostuu sosiaalisten taitojen oppiminen, toimiminen ryhmässä, omien rajojen löytyminen ja vanhemmuuden tuki. Osa sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteista ovat usean muun lapsille suunnatun toiminnan kriteerinä ja tavoitteena, kuten täydentävänä toimeentulotukena lapsille myönnetyn harrasterahan pohjalla. Tässä oppaassa annetaan pohdittavaksi, voidaanko lapselle sen sijaan myöntää sosiaalista kuntoutusta, ja harrastetoimintaan yhdistyisi myös yksilövalmennus. Harrastetoiminta ei täytä yksinään sosiaalisen kuntoutuksen kriteerejä, mutta yhdessä yksilötyön kanssa täyttäisi. Tämä jätetään kehittämisen kohteeksi Oma Hämeessä.

Ikäihmisten sosiaalisella kuntoutuksella tavoitellaan arjen sujuvuutta ja osallisuutta arjessa tärkeisiin ihmissuhteisiin, yhteisöihin ja palveluihin sekä osallisuutta ylipäättään itseään koskevissa asioissa. Yksilötyö yhdistettynä erityisesti yhteiskunnan osallisuutta edistäviin palveluihin on ikääntyneiden sosiaalisen kuntoutuksen perusta.

Osa iäkkäistä on fyysisesti huonokuntoisia, yksin asuvia, leskeytyneitä, sairastuneita tai oman sairastumisen aiheuttaman toimintakyvyn heikkenemisen kokeneita. Tai heidän puolison toimintakyky on heikentynyt ja toimintakyvyn rajoitusten vuoksi on jouduttu muuttamaan uuteen, sopivampaan asuinympäristöön. Voidaan siis todeta erilaisten menetysten olevan melko yleisiä iäkkäissä väestössä ja niiden kasaantuminen on tyypillistä. Tämä altistaa sekä fyysisille että psyykkisille sairauksille. Tämä voi johtaa myös lisääntyneeseen päihteiden käyttöön. Lisäksi puuttuva sosiaalinen kanssakäyminen ja jopa sosiaalisten suhteiden olemattomuus ovat riski toimintakyvyn alenemiselle ja yksinäisyydelle. Sosiaalinen kuntoutus on siis tärkeä osatekijä iäkkään kuntoutujan arjessa ja voi osaltaan ennaltaehkäistä sairauksien syntyä. Kuntoutujan kanssa työskentelevien tuleekin ohjata ja motivoida häntä pitämään yhteyttä omaisiin, ystäviin ja kannustaa häntä osallistumaan yhteiskunnan ja järjestöjen toimintaan.

Ikääntyneille eri järjestöt, seurakunnat, asukasyhdistykset, lähiötuvat ym. järjestävät avointa toimintaa. Järjestöjen toiminnasta löytyy tietoa lähellä.fi sivustoilta.

Eryteisesti ikääntyneillä oman psyykkisen ja fyysisen terveyden ja toimintakyvyn heikkeneminen aiheuttaa surureaktion. Surutyön ymmärtäminen ja surutyön tukeminen edistävät kokonaisvaltaista kuntoutumista.

Erilaisista riippuvuusongelmista omaaville järjestetään myös sosiaalista kuntoutusta. Mielenterveys- ja päihdelain (1116/1990) uudistus astuu voimaan 1.1.2023. Mielenterveyslain 5 §:n mukaan mielisairautta tai muuta mielenterveyshäiriötä potevalle henkilölle on riittävän hoidon ja palvelujen ohella järjestettävä mahdollisuus hänen tarvitsemaansa lääkinnälliseen tai sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvään tuki- ja palveluasumiseen siten kuin siitä on erikseen säädetty. Sosiaalihuoltolain 24 – 25 §:n mukaan sosiaalihuollossa tehtävä päihde- ja mielenterveystyö on suunniteltava ja toteutettava siten, että se muodostaa toimivan kokonaisuuden muun hyvinvointialueella tehtävän päihdetyön ja mielenterveystyön kanssa. Tiivis ja moniammatillinen yhteistyö on turvattava. Sosiaalisen kuntoutuksen osuus näissä asiakasryhmissä uuden lain voimaantumisen jälkeen tulee kasvamaan.

Riippuvuushoitopotilaiden laituskuntoutusjaksot sisältävät normaalisti yksilöohjausta ja ryhmämuotoista kuntoutusta. Myönnettäessä sosiaalihuoltolain mukaan laituskuntoutusjakso tulee varmistaa sosiaalisen kuntoutuksen sisältyvän laituskuntoutusjaksoon.

Lasten ja nuorten mielenterveysongelmien ehkäisyssä, havaitsemisessa ja tuen tarjoamisessa neuvolat sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto ovat tärkeässä asemassa. Työterveyshuolto tukee työikäisen väestön mielenterveyden ylläpitämistä ja ongelmien ehkäisyä. Nämä ammattilaiset ovat tärkeässä asemassa havaitsemaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen sekä luonnollisesti konkreettisesti yhteistyössä.

Mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden kanssa tehtävässä työssä myös Kelan kanssa tehtävä yhteistyö on tiivistä ja usein jopa välttämätön edellytys asiakkaiden toimeentulon takaajana. Kansaneläkelaitos korvaa mielenterveyshäiriöistä kärsiville 16–67-vuotiaille työ- tai opiskelukyvyn parantamiseen tähtäävää kuntoutuspsykoterapiaa sekä kuntoutujan toimeentulo turvataan kuntoutusrahalla laitoshoidon aikana.

Sosiaalinen kuntoutus työtteenä ja palveluina sisältyy myös Vankeuslakiin (767/5005) 10 luvun 6 §:ään. **Vankia** on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiin sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa. Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisessä noudetaan lisäksi soveltuvien osin, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) annetussa laissa säädetään. Vapautuksen valmistelussa vankilan yhteyshenkilön yhteydenoton perusteella asiakkaan tarpeen mukaan sovitaan sosiaalisen kuntoutuksen muodoista.

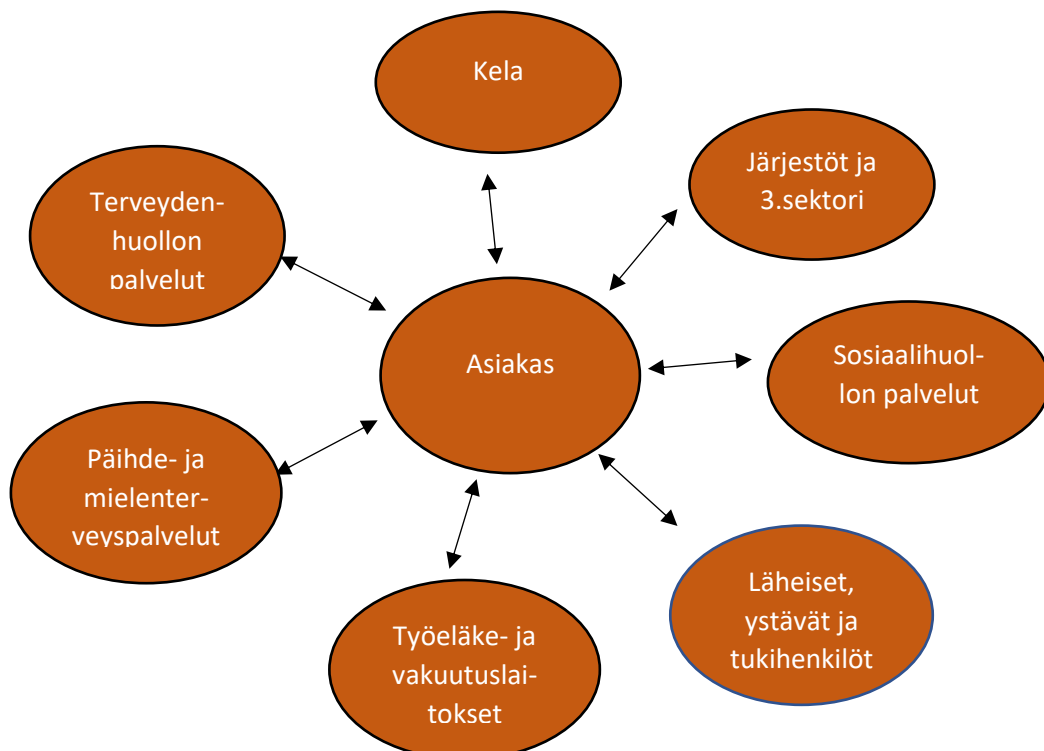
3. Moniammatillisuus sosiaalisessa kuntoutuksessa

Haastavien ja usein yhtäaikaisesti esiintyvien monien ongelmien ratkaiseminen on mahdotonta pelkästään sosiaalityössä tapahtuvassa työskentelyssä. Sosiaalisen kuntoutuksen prosessi vaatii usein eri toimijoiden yhtäaikaista panostusta asiakkaan kuntoutukseen. **Sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutuksessa korostuukin moniammatillinen ja monialainen verkostomainen työskentelytapa.** Verkostoyhteistyö muiden ammattilaisten ja kolmannen sektorin esimerkiksi urheiluseurojen, eri yhdistysten, seurakuntien, nuorisotyön tai kulttuurin parissa toimijoiden kanssa tarjoaa monipuolisesti osallisuutta vahvistavia siteitä, tiloja sekä tilaisuuksia sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntoutumisen toteutumiseksi.

Moniammatillisella yhteistyöllä pyritään tavoittamaan asiakkaan tilanne mahdollisimman kokonaisvaltaisesti sen eri osa-alueiden kautta. Ideaalina on koota eri alojen asiantuntijoiden tiedot ja taidot yhteen asiakaslähtöisesti. Eri ammattilaiset tuovat tilanteeseen uusia näkökulmia ja ratkaisumahdollisuuksia, jolloin asiakasta voidaan palvella mahdollisimman hyvin huomioimalla hänen tarpeensa laajemmin kuin yhden ammatillisen asiantuntijuuden puitteissa on mahdollista.

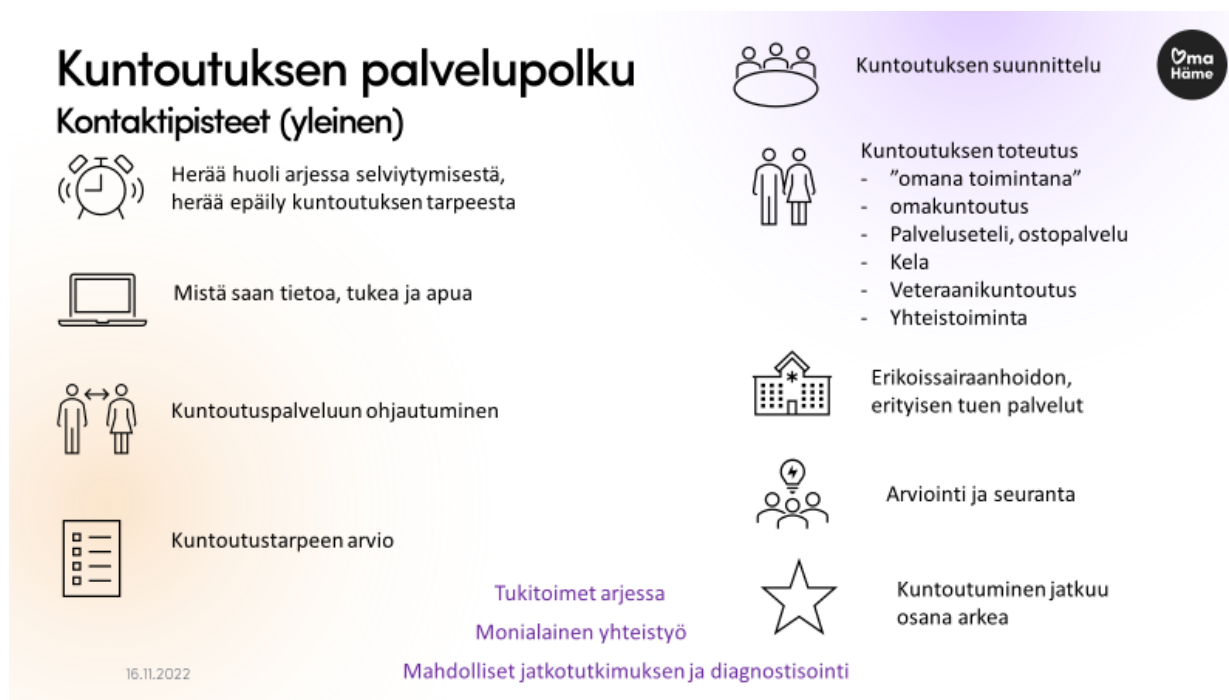
Lisäksi yhteistyö eri toimijoiden välillä takaa sen, että sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa asiakkaille sopivissa ympäristöissä ja että heille voidaan miettiä yhdessä kuntoutumisen edetessä kuntoutumisen polkua. Verkostot muodostavat ikään kuin rihmaston ja väylät, josta sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat voivat hakeutua sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen piiriin ja jonka kautta he siirtyvät sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen eteenpäin.

Moniammatillinen yhteistyö (kuvitteellinen asiakkaan tilanne)

4. Sosiaalinen kuntoutus prosessina

Kuntoutuksen yleinen palvelupolku Oma Hämeessä

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelupolku perustuu HVA-alueen yleiseen kuntoutuksen palvelupolkuun eli mitkä ovat asiakaspisteet kuntoutujan polulla.

4.1 Mistä saan tietoa, tukea ja apua

Asiakas etsii tietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta soittamalla sosiaalihuollon palveluyksiköihin tai saa tietoja muilta sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilta ja -yksiköiltä, Kelasta, terveysosiaalityöntekijöiltä tai eri järjestöjen kautta. Tietoa löytyy myös sähköisistä palveluista hyvinvointialueen verkkosivuilta, puhelinsovelluksesta/mobiilisovelluksesta ja chattipalveluista. Asiakas löytää hyvinvointialueen verkkosivuilta helposti kuvauksen sosiaalisen kuntoutuksen palvelupolusta sekä linkit hyödyllisiin muihin palveluihin ja sivustoihin, kuten Terveyskylän taloihin (Kuntoutumistalo, Mielen-terveystalo, Terveyskylän palvelut omahoidon tueksi, Terveyskylän chatit ja botit, oirenavigaattorit) Tämän oppaan liitteeseen 1 on listattu ikä- ja aihekohtaisesti kooste valtakunnallisista auttavista puhelimesta, chateista sekä vertaistukea ja tietoa tarjoavista verkkosivuista. (Liite 1)

Linkejä löytyy myös sivuille lähellä.fi (jossa eri järjestöjä), Suomen Mielen-terveysseuran mieli.fi, MLL:n nuortennetti, Omaolo, Terveyskirjasto, Käypä hoito –sivusto että Terapianavigaattorisivuille.

4.2 Huolen herääminen toimintakyvystä ja palveluun ohjautuminen

Asiakkaita ohjautuu sosiaalisen kuntoutuksen palveluun erityisesti aikuissosiaalityön kautta, mutta sosiaalisen toimintakyvyn aleneminen ja mahdollinen sosiaalisen kuntoutuksen tarve voidaan havaita useiden eri tahojen, muiden ammattilaisten tai läheisten toimesta. Tai luonnollisesti asiakas itsekin.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35§ velvoittaa tiettyjä soteammattilaisia, muita ammattihenkilöitä ja viranomaisia ohjaamaan henkilön, jolla on ilmeinen sosiaalihuollon tarve, hakemaan sosiaalipalveluja, tai henkilön antaessa suostumuksensa, ottamaan yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Jos tarve on ilmeinen, eikä henkilö osaa itse arvioida tilaansa, voidaan ilmoitus tehdä myös ilman henkilön suostumusta.¹

4.3 Kuntoutustarpeen selvittäminen

Sosiaalisen **kuntoutuksen tarve arvioidaan osana sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointia**. Sosiaalihuollon tarpeessa olevalla henkilöllä on palvelutarpeen arviointiin oikeus, ja arviointi laaditaan yhteistyössä asiakkaan kanssa viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan hyvinvointialueen viranomaiseen palvelujen saamiseksi, jos asiakas on erityisessä asemassa (SHL 36 §).²

¹ SHL 35 § Yhteydenotto sosiaalihuollon tuen tarpeen arvioimiseksi (huoli-ilmoitus):

”...Jos terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa ([559/1994](#)) tarkoitettu:

terveydenhuollon ammattihenkilö, sosiaalikirjuri, taikka sosiaalitoimen, opetustoimen, liikuntatoimen, lasten päivähoidon, pelastuslaitoksen, hätäkeskuslaitoksen, Tullin, poliisin, Rikosseuraamuslaitoksen, työ- ja elinkeinoviranomaisen, Kansaneläkelaitoksen tai ulosottoviranomaisen palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää henkilöstä, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hänen on ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin.”

ja lapsilla lastensuojeluilmoitus (Lastensuojelulaki, LSL 417/2007 25 §, 25 a §. 25 c §)

² Erityisen tuen tarpeen määritelmä

Käsite monitulkintainen, keskiössä kuitenkin heikoimmassa asemassa olevien avun saannin turvaaminen (henkilö syystä tai toisesta avuton).

Kirjattu sosiaalihuoltolakiin, SHL 3 §

Erityistä tukea tarvitsevalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada sosiaali- ja terveystalvija. Tuen tarve voi johtua

- kognitiivisesta tai psyykkisestä vammasta tai sairaudesta,
- päihteiden ongelmakäytöstä,
- useasta yhtäaikaaisesta tuen tarpeesta tai muusta vastaavasta syystä, joka ei kuitenkaan liity pelkästään korkeaan ikään.

Muihin vastaaviin syihin lukeutuu mm. puutteellinen kielitaito yhdistettynä traumaattisiin kokemuksiin, diagnosoimaton jokin oireyhtymä tai sairaus, joka vaikeuttaa henkilöä kykyä toimia tai yleinen avun tarve, joka aiheuttaa voimakasta uupumusta

Sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin kootaan sekä asiakkaan että työntekijän näkemykset tilanteesta ja yhteenveto sosiaalipalvelujen sekä erityisen tuen tarpeesta. Palvelutarpeen arvioinnissa SHL:n 3 § ja 4 §:n mukaan kiinnitetään huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten sopivat asiakkaalle ja turvaavat tämän edun eli:

- 1) asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin;
- 2) asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 3) tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen;
- 4) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan;
- 5) kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen;
- 6) toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan;
- 7) asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa.

Lasten kohdalla on mainittujen asioiden lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut parhaiten turvaavat:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon;
- 3) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 4) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen.

Asiakkaan toimintakykyä ja palvelutarvetta selvitetään kokonaisvaltaisesti ja tarvittaessa myös moniammatillisesti yhteistyössä muiden asiantuntijoiden ja ammattilaisten sekä yhteistyötahojen kanssa. Myös asiakkaan läheiset, omaiset voivat osallistua arviointiin. Jos henkilön tarpeiden arviointi, ja niihin vastaaminen edellyttävät muidenkin viranomaisen palveluja tai tukitoimia, osallistuvat nämä tahot SHL:n säännösten mukaan toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Läheisverkoston kartoittamisella tarkoitetaan sen selvittämistä, miten omaiset tai muut asiakkaalle läheiset henkilöt voivat osallistuvat asiakkaan tukemiseen sosiaalisen kuntoutuksen aikana.

Sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta arvioitaessa selvitetään myös asiakkaan tarpeet ja mahdollisuudet saada kuntoutusta terveystalouden järjestelmässä, työ- ja elinkeino palveluista, opetushallinnossa, eläke- ja sosiaalivakuutusjärjestelmässä, tapaturma- ja liikennevakuutuksessa, veteraanien kuntoutuksessa tai järjestöjen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennustoiminnassa.

Sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Työntekijää ei tarvitse nimetä, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai nimeäminen on muusta

-
- lasta, kun jokin edellä mainituista syistä aiheuttaa tuen tarpeen ja lisäksi tilanteissa, jolloin lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa hänen terveyttään ja kehitystään tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään

syystä ilmeisen tarpeetonta. Omatyöntekijällä on oltava asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa tarkoitettu kelpoisuus. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun asiakkaan omatyöntekijällä tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevällä työntekijällä on oltava mainitun lain 3 §:n mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus.

Yhteenvedona voidaan todeta, että palvelutarpeen arviointi on aina yksilöllinen prosessi, jonka tulee sisältää ainakin seuraavat asiat:

- yhteenvedo asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta
- sosiaalihuollon ammattihenkilön arvio asiakkuuden edellytyksistä
- asiakkaan mielipide ja näkemys palvelutarpeestaan, ellei palvelutarpeen arvioimiseen yhteistyössä asiakkaan kanssa ole ilmeistä estettä
- asiakkaan ja ammattihenkilön arvio omatyöntekijän tarpeesta

Palvelutarpeen arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä tähän lasten, erityistä tukea tarvitsevien ja ikääntyneiden kohdalla.

Jos sosiaalista kuntoutusta järjestää jokin muu taho palvelutuottajana (esimerkiksi A-klinikka) kuin sosiaalisen kuntoutuksen päätöksentekijä/vastuutyöntekijä, on asiakkaan kanssa sovittava, mitä tietoja palvelun toteuttaja voi nähdä palvelutarpeen arvioinnista tai sen perusteella tehdystä asiakassuunnitelmasta.

Sosiaalisen kuntoutuksen myöntämisen päätös

Palvelutarpeen tultua esille sosiaalisen kuntoutuksen sisältöä avataan asiakkaalle, annetaan mahdollisuus haluta palvelua ja siitä tehdään asiakassuunnitelma ja sosiaalisen kuntoutuksen myöntämisen päätös. Päätös kuvaa konkreettisesti sitä, mitä palvelua päätös koskee ja tiivis perustelu myöntämiselle. Päätökseen kirjataan palvelun sisältö, tiheys, kesto, mihin SHL:n pykälään päätös perustuu ja perustelut palvelun myöntämiselle. Päätöksen on aina oltava kirjallinen, se on valituskelpoinen ja siihen on liitettävä muutoksenhakuohjaus. Jos sosiaalista kuntoutusta ostetaan ostopalveluna, tulee päätökseen kirjata selkeästi palvelun laajuus ja tavoitteet. Palvelun tuottajalle annetaan maksusitoumus (tai muu laskutukseen perustuva dokumentti).

Asiakkaan palvelutarpeen arvioinnissa käytetään asiakkaan tarpeiden selvittämiseksi mittaria

Sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuuden mittaamiseen on sovittu käytettäväksi Kanta-Hämeessä EuroHis8 elämänlaatumittaria. EuroHIS-8-elämänlaatumittari on lyhennetty versio WHO:n WHOQOL-BREF-mittarista ja on tarkoitettu nopeaksi ja helppokäyttöiseksi menetelmäksi. Mittari soveltuu aikuisten elämänlaadun mittaamiseen terveys- ja hyvinvointitutkimuksissa sekä terveys- ja kuntoutuspalvelujen vaikutusten arvioinnissa aikuisväestölle ja ikääntyneille. Sen käyttöotto ei vaadi erityistä koulutusta, se on vapaasti käytettävissä ja ilmainen. Suomessa sen ylläpidosta vastaa TOIMIA/THL. Mittarin eri tasot perustuvat ICF-koodeihin, joita on tarkoitus jalkauttaa koko

sotehenkilöstön käyttöön OmaHämeessä. Liitteestä 2 löytyy mittaria koskevat tiedot ja kyselylomakkeet suomeksi ja ruotsiksi.

Asiakassuunnitelma ja sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelma

Palvelutarpeen arviointia täydennetään asiakassuunnitelmalla. Jos sosiaalista kuntoutusta tilataan palveluntuottajalta, laatii hän yhteistyössä asiakkaan ja tilaajan kanssa sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelman. Jos kuntoutusta antaa palvelusta päättävä, tekee hän asiakassuunnitelman yhdessä asiakkaan kanssa. Tällöin asiakassuunnitelma toimii samalla sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelmana.

Asiakassuunnitelmassa

- Määritellään asiakkaan yksilölliset kuntoutuksen ja tuen tarpeet (asiakkaan näkemys ja ammattilaisen näkemys kirjataan)
- Hahmotetaan asiakkaan vahvuudet ja voimavarat
- Asiakkaan rooli ja työntekijän rooli
- Asetetaan lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteet
- Sovitaan konkreettista toimenpiteistä ja menetelmistä yksilö- ja ryhmätyöskentelylle
- Sovitaan mahdollinen tukikorvauksen taso asiakkaalle
- Kirjataan sosiaalisen kuntoutuksen jakson kesto ja intensiteetin taso
- Käytännön järjestelyt sovitaan; poissaolot, ilmoittamiset, keskeytykset yms.
- Muu palvelujen tarve, kuten somaattisten sairauksien hoito
- Sovitaan yhteistyötahot ja -yhteistoimintamuodot muiden ammattilaisten ja läheisten kanssa
- Lisäksi sovitaan sosiaalisen kuntoutuksen toteutumisen arviointitavoista ja -menetelmistä sekä seurataan asetettuja tavoitteiden saavuttamista sovituin määräajoin. Määräajoiksi voidaan määritellä ainakin kuntoutuksen alku, keskivaihe ja kuntoutuksen loppuminen. Keski-vaiheen arviointi voidaan lyhyellä aikavälillä tapauskohtaisesti jättää arvioimatta.

Sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelma

Asiakas, palveluntilaaja ja -tuottaja sopivat yhdessä vähintään, mitä

- Valitulla kuntoutumuodolla tavoitellaan
- Yhteiset toimintatavat, käytännön säännöt ja järjestelyt esim. poissaoloista ilmoittaminen
- Työnajako omatyöntekijän/vastuutyöntekijän ja palvelun tuottajan välillä (palvelun tuottajalla ei ole vastuuta kuntoutujan kokonaiskuntoutumisesta)
- Arviointimenetelmät ja -käytännöt
- Kuntoutuksen kesto ja laajuus

4.4 Sosiaalisen kuntoutuksen toteutus

Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalinen kuntoutus voidaan toteuttaa pelkkänä asiakkaan kokonaisvaltaisena, suunnitelmallisena kuntoutustarpeiden selvittämisenä, -ohjauksena ja -neuvontana, yksilökohtaisena valmennuksena tai ryhmätoimintana. Sen sijaan THL:n mukaisessa kuntoutuksen toimintamallissa nämä osa-alueet yhdistetään eli se sisältää aina yksilö- ja ryhmätoimintaa. Oma Hämeen hyvinvointialueella sosiaalista kuntoutusta suositellaan toteutettavaksi aina yhdistäen yksilö- ja ryhmätoiminnan. Siitä tehdään palvelutarpeen arvioinnin jälkeen asiakassuunnitelma ja tarvittaessa sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelma. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta säädetään sosiaalihuoltolaissa (17§). Palvelun antamisesta tehdään oikaisuvaatimuskelpoinen hallintopäätös. Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallia avataan tarkemmin luvussa 5.

Kuntoutusta voi antaa asiakkaan oma sosiaalityöntekijä/sosiaaliohjaaja/omatyöntekijä, joka on tehnyt päätöksen sosiaalisen kuntoutuksen myöntämisestä tai sitä voi toteuttaa nimetty omatyöntekijä/vastuutyöntekijä. Lisäksi sosiaalista kuntoutusta voidaan ostaa palvelutuottajalta tai myös yhdistää näitä muotoja siten, että toiminnallinen osuus ostetaan palvelutuottajalta ja yksilökohtainen tuki toteutetaan itse. Sosiaalinen kuntoutus räätälöidään aina asiakkaan tarpeiden mukaiseksi hänen kanssaan yhdessä kuten luvussa 5 kuvataan.

Palvelun hankinnassa on huomioitava, että palveluntuottaja on rekisteröity aluehallintovirastossa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuottajaksi. Rekisteröinti sosiaalisen kuntoutuksen palveluksi edellyttää, että palvelutuottajalla on työsuhteessa vähintään yksi sosiaalialan ammattihenkilö (lainmukainen tutkinto: sosionomi, sosiaalityöntekijä, kuntoutusohjaaja AVI).

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaalle nimetään aina palvelun järjestäjän osalta vastuutyöntekijä/omatyöntekijä ja palvelun tuottajan osalta yhteyshenkilö. Sosiaalisen kuntoutuksen vastuuhenkilöllä/omatyöntekijällä on kokonaisvastuu asiakkaan prosessista. Hän vastaa tarvittavien palveluiden järjestämisestä, yhteen sovittaa palvelu- ja tukiverkoston, tukee asiakasta asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa ja varmistaa asiakassuunnitelman toteutumisen. Lisäksi vastuutyöntekijä/omatyöntekijä arvioi palvelujen ja tukitoimien vaikuttavuutta ja päivittää tarvittaessa arviointia tai suunnitelmaa sekä neuvoo ja ohjaa asiakasta tarpeen mukaan. Hän raportoi sosiaalisen kuntoutuksen päätöksen tehneelle sovitusti siinä tapauksessa, jos päättäjä eri kuin vastuutyöntekijä/omatyöntekijä.

Yhteyshenkilö toimii asiakkaan konkreettisena tukena arjessa ja huolehtii osaltaan siitä, että suunnitelmassa sovitut toiminnot toteutuvat ja raportoi vastuutyöntekijälle/omatyöntekijälle sovitusti. Palvelun tuottamistavasta riippumatta kaikki tahot sitoutuvat asiakkaan kanssa sovitun suunnitelman toteuttamiseen yhteisesti sovittujen toimintatapojen mukaan.

Sosiaalinen kuntoutus on osa monialaista kuntoutusjärjestelmää, ja sitä on toteutettava tiiviissä yhteistyössä lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa. Sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuteen yhdistetään tarvittaessa päihde- ja/tai mielenterveyshoito sekä muut tarvittavat palvelut ja tukitoimet.

4.5 Arviointi, toimintakyky mittarit, seuranta ja asiakkuuden päättäminen

EuroHIS-8-elämänlaatumittari

Asiakkaan toimintakykyä ja sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta selvitetessä, toimintakyvyn muutoksen ja kuntoutuksen vaikutusten seurannassa käytetään apuna arviointivälineitä. OmaHäme hyvinvointialueella käytetään aikuisen EuroHIS-8 –elämänlaatumittaria. EuroHIS-8-elämänlaatumittari on lyhennetty versio WHO:n WHOQOL-BREF-mittarista ja on tarkoitettu nopeaksi ja helppokäyttöiseksi menetelmäksi väestön terveydentilan arviointiin ja seurantaan. Mittari soveltuu aikuisten elämänlaadun mittaamiseen terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa sekä terveys- ja kuntoutuspalvelujen vaikutusten arvioinnissa aikuisväestölle ja ikääntyneille. Mittarin käyttöönotto ei vaadi erityistä koulutusta, se on vapaasti käytettävissä ja ilmainen. Suomessa sen ylläpidosta vastaa TOIMIA/THL.

Mittarin eri tasot perustuvat ICF-koodeihin, joita on tarkoitus jalkauttaa koko sotehenkilöstön käyttöön OmaHämeessä. Liitteestä 2 löytyy mittaria koskevat tiedot ja kyselylomakkeet suoneksi ja ruotsiksi.

Mittari on käytössä monella muulla hyvinvointialueella, jolloin saadaan yhteistä ja vertailukelpoista aineistoa ja tietopohjaa. Työpajassa mittari todettiin riittävän lyhyeksi, jolloin asiakas jaksaa täyttää lomakkeen ja mittarin kysymysten avulla voidaan keskustella asiakkaan tilanteesta luontevasti. Lomakkeen täyttöön ei tarvitse varata erillistä aikaa. Pisteytys on helppoa ja nopeaa laskea ja tulkita. EuroHis-8 on ollut käytössä THL:n toimintamallin pilotissa ja hyväksytty kansallisten suositusten mukaan toimia tietokantaan. (Liite 2)

Arviointi

Arvioinnissa keskeistä on se, että mittaamisen on annettava asiakkaalle itselleen uutta näkökulmaa omaan tilanteeseensa, eikä se saa ainakaan lannistaa asiakasta. Olennaista arvioinnissa on asiakkaan olemassa olevien vahvuuksien ja voimavarojen tunnistaminen. Niitä voidaan hyödyntää asiakastyöskentelyssä. Arviointi ja mittaaminen palvelevat ensisijaisesti asiakkaan omaa tilanteen hahmotusta ja muutosvalmiutta ja kuntoutumisen aikana tapahtuneita muutoksia, eivät niinkään ammattilaisen tai järjestelmän tietotarpeita.

Arviointi luo yhteistä tietopohjaa ja tukee työn suunnitelmallisuutta. Arvioinnin avulla saadaan tietoa tavoitteiden saavutettavuudesta ja ylipäättänsä kuntoutuksen vaikuttavuudesta. Lisäksi se auttaa palvelujen suunnittelussa, esimerkiksi palvelutuottajan valinnassa sekä ylipäättänsä toiminnan kehittämisessä.

Asiakaspalautetta (suullinen ja kirjallinen) kerätään sovitulla tavalla. Tavoitteita eli miten asiakkaan arki on muuttunut, seurataan säännöllisin väliajoin yhdessä asiakkaan, päätöksen myöntäjän tai vastuuhenkilön/omatyöntekijän, palveluntuottajan ja tarvittavan laajuisen verkon kanssa. Kuntoutusjakson pituudesta riippuen arviointia suoritetaan alussa ja lopussa, tarvittaessa keskivaiheilla. Palautteen perusteella toimintaa voidaan muuttaa kesken kuntoutusjakson. Ryhmämuotoisista

toiminnoista ja palveluissa toteutettavista yhteistyön muodoista asiakas antaa toiminnan aikana ja sen päätyttyä arvioinnin. Tällöin myös ryhmätyömenetelmiä pystytään kehittämään ja panostamaan oikeanlaatuiseen yhteistoimintaan ja esimerkiksi yhteistyötahojen valintaan.

Arviointia on avattu myös tämän oppaan sosiaalisen kuntoutuksen kriteereissä.

Kokemusasiantuntijaa voidaan käyttää arvioinnissa apuna. Hän voi vieraillla ryhmissä, olla apuna ryhmän toiminnassa (osallistaa) ja suunnittelussa. Kokemusasiantuntijaa ei toimi työparina sosiaalisessa kuntoutuksessa, mutta hän voi toimia esimerkiksi tukihenkilönä ja vertaistukena.

Asiakkuuden päättymisen

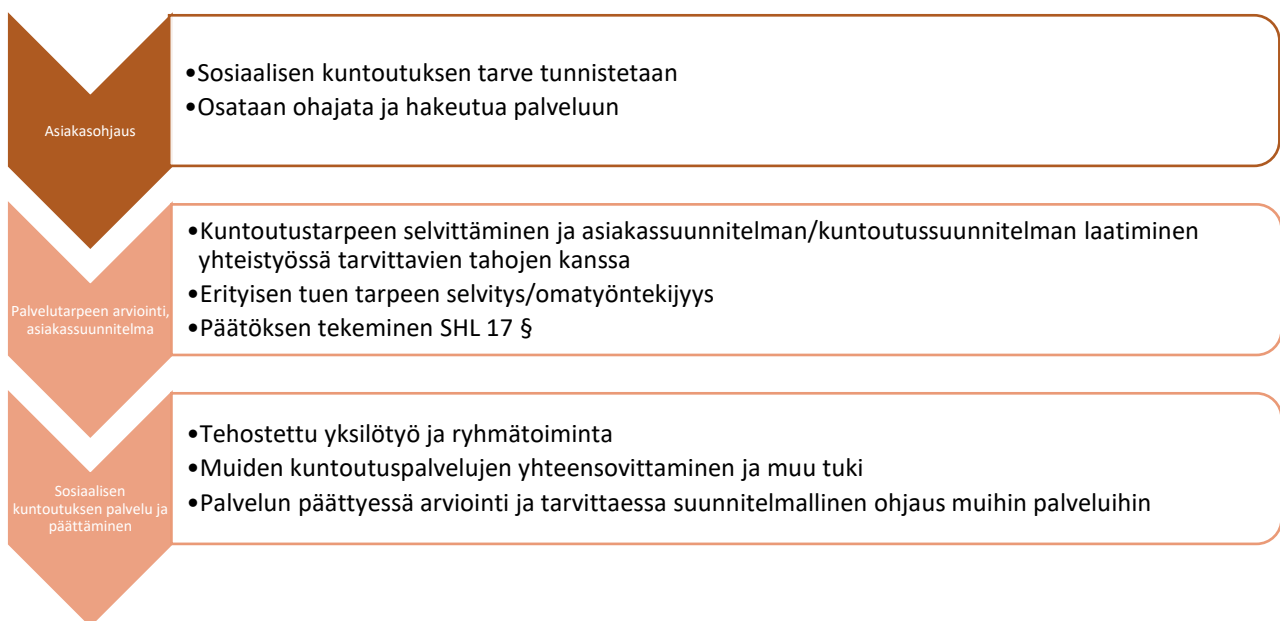
Arviointimittarina käytetään EuroHIS-8-elämänlaatumittaria. Sosiaalisen kuntoutuksen toteumista ja tavoitteellisuutta arvioidaan siten, kuin asiakassuunnitelmassa on päätetty ja riippuen kuntoutuksen kestosta. Aina tehdään alkuarviointi ja loppuarviointi, tarvittaessa väliarviointi. Loppuarvioinnissa käytetään palvelun tuottajalta saatuja tietoja.

Asiakkuuden päättymisen

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuus päättyy, kun seurannan tai arvioinnin yhteydessä asiakkaan kanssa yhdessä todetaan, että jokin alla olevista on toteutunut:

- Asiakkaalla ei ole sosiaalihuollon tarvetta
- Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet on saavutettu
- Palvelujen järjestämiselle ei olemassa säädettyä perustetta
- Asiakas kieltäytyy ottamasta vastaan palveluja
- Asiakas suunnitelmallisesti ohjattu muihin palveluihin, jos todettu, ettei asiakkaan tilannetta voi edistää sosiaalisen kuntoutuksen keinoin.

Kuva asiakaskulun prosessista

5. Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli Oma Hämeessä

Sosiaalisen kuntoutuksen keskeiset toimintamuodot ovat yksilötyö ja ryhmämuotoinen toiminta. Uudessa sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallissa nämä yhdistyvät. Malli perustuu THL:n kehittämään malliin. Toimintamalli koostuu samoista osa-alueista kuin SHL:n 17 §:n mukainen sosiaalinen kuntoutus ja sisältää aina kuntoutuksen ydinelementit: kuntoutusohjauksen ja -neuvonnan, yksilötyön ja ryhmätoiminnon.

THL Toimintamallin ydinelementit

5.1 Tehostettu yksilötyö eli yksilövalmennus

Yksilövalmennuksessa painottuu asiakkaan tarpeita vastaava psykososiaalinen työskentely ja henkilökohtainen vuorovaikutus asiakkaan ja ammattilaisen välillä. Se sisältää asiakkaan palvelutarpeen mukaisen asiakasta voimaannuttavan palveluohjauksen ja kuntoutusneuvonnan sekä valmennuksen arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan. Yksilövalmennuksessa on tärkeää huomioida sen osallisuus kuntoutumisen kokonaisvaltaisessa prosessissa, verkostoyhteistyö sekä asiakkaan luottamuksen vakiintuminen, toiminnan tavoitteellisuus ja myös ammattilaisen pitkäkestoinen sitoutuvuus asiakkaan kuntoutumisprosessiin. Lisäksi yksilön omaa pystyvyyttä ja vastuullisuutta tuetaan. Palvelun sisältöä suunnitellaan yhdessä asiakkaan kanssa hänen toimintakyvyn ja tarpeiden pohjalta. Myös THL painottaa kuntoutusmallissaan edellä mainittujen SHL 17 § 1 mon 1-2 kohdan mukaista kuntoutusneuvontaa ja -ohjautas sekä valmennusta arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan osaksi yksilövalmennusta.

Tehostettu yksilötyö toteutuu tiiviinä työskentelynä ja vuorovaikutuksena. Sosiaalisen kuntoutuksen sovittaminen yksilöllisiin tarpeisiin edellyttää tuen tasojen määrittämistä. Tuen tasot kirjataan

sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelmaan. Yksilövalmennuksen tuen intensiivisyyden tasot ovat tehostettu, perustuki ja kevyt tuki.

Tehostetun tuen taso

Palvelu on tarkoitettu

- erityistä tukea tarvitsevalle
- nivelvaiheiden asiakkaille eli esimerkiksi vankilasta vapautuneille, koulusta opiskelemaan siirtyville, joilla massiiviset poissaolot (koulukiusattu, perhetilanne) jne.
- kriisitilanteissa oleville kuten avioeron tai läheisen menetyksen kokeneille, äkillisesti vakavasti sairastuneille
- pitkään työelämästä pudonneille ja kauan asunnottomille olleille (erityisesti niille asunnottomille, jotka pääevät palvelujen piiriin ja eivät osaa sitoutua niihin)
- koulupudokkaat, itsenäistyvät nuoret ja nuoret aikuiset
- mielenterveys- ja riippuvuushoitoasiakkaat

Tapaamiskerrat 1xviikossa, painopiste kotiin vietävissä jalkautuvissa palveluissa. Palvelun kesto maksimissaan kolme kuukautta.

Tyypillisiä toimintatapoja ja tavoitteita tehostetussa tuessa ovat

- kontaktin saaminen asiakkaaseen
- työskentelyn painotus asiakkaan kuulemisessa
- luottamuksen saavuttaminen ja sen ylläpitäminen
- palvelut asiakkaan tarvelähtöisiä
- turvataan perustoimintaedellytykset arjessa: kartoitetaan, selvitetään ja turvataan psyykkiset ja fyysiset palvelut sekä taloudellisten resurssit
- motivointi ja voimaannuttaminen, tarvittaessa puolesta asiointi

Perustason tuki

Palvelu on tarkoitettu

- henkilöille, joilla vaikeuksia elämän- ja arjenhallinnassa
- jatkumona tehostetun tuen saaneille tai omanaan annettavana tuen tason palveluna
- tarvitsee tukea tulevaisuusajatteluun: motivaatio, suunta, tavoitteet, tiedot, taidot ja resurssit vielä epäselviä
- Henkilöille, jotka vieraantuneet asioiden hoidosta ja sosiaalisesta vuorovaikutuksesta: taustalla voi olla esimerkiksi pitkä työttömyys/eristäytyminen, masennus tai päihteidenkäyttö, joka hankaloittaa itsenäistä asioiden hoitoa ja/tai sosiaalisia suhteita

Tapaamiskerrat 1-2 x kk, painopiste tuen antaminen kotiin vietävissä, että kodin ulkopuolella annettavissa palveluissa. Palvelun kesto maksimissaan 6 kk.

Tyypilliset toimintatavat ja tavoitteet

- Asiakkaan motivointi, kannustus ja vastuuttaminen hoitaa omia asioitaan
- Rinnalla kulkeminen tarpeen vaatiessa
- Säännöllisen arkirytmien vakiinnuttaminen
- Ohjaus ja neuvonta tarvittaviin eri hallintoalueiden ja terveydenhuollon palveluihin ja varmistaminen, että asiakas osallistuu niihin
- Motivointi aktiiviseen toimintaan: kiinnittyminen tarvittaessa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintoihin, muuhun kuntoutukseen (kuten päihdekuntoutus), kuntouttavaan työtoimintaan, työkokeiluun, työelämään, opintopolkuun, koulutukseen sekä sosiaaliseen toimintaan

Keuyen tuen taso

Palvelu on tarkoitettu

- Henkilöille, joiden tuen tarve vähäisempi kuin edellä mainituilla tasoilla, jatkumona vaatimmille tuen tasoille tai omana palvelunaan
- Yksilötasolla ei palvelutarpeen arvioinnin perusteella suuria ongelmia arjessa ja elämänhallinnassa (esimerkiksi taloudelliset asiat kunnossa)
- Henkilöille, jotka kaipaavat rinnalla kulkijaa, kannustusta, tukea, ohjausta, motivointia
- Asiakkaalla haasteita sosiaalisessa vuorovaikutuksessa: yksinäisyys, alkava syrjäytyneisyys, vaikeuksia löytää ja luoda ihmissuhteita, ryhmätaidoissa puutteita, alkava sosiaalisten tilanteiden ahdistus
- Siirtymävaiheessa olevat esim. peruskoulusta toiselle asteelle siirtyvät, kuntouttavasta työtoiminnasta työelämään siirtyvät, kuntoutuspaikkaan siirtyneet

Tapaamiskerrat räätälöidään asiakkaan tarpeiden mukaan riippuen myönnettävän kuntoutusajan pituudesta. Pituudeksi suositellaan maksimissaan 6 kk ja tapaamiskerrat tarpeen mukaan. Asiakassuhteen aikana tapaamiskerrat voivat vaihdella: Alussa voi olla 1-5 krt/ kk ja sen jälkeen vain lopussa 1 krt. Painopiste on kodin ulkopuolella tapahtuvissa palveluissa ja se voi keskittyä esimerkiksi ryhmätoimintaan, mutta sisältää aina yksilövalmennuksen.

Keuyen tuen toimintatapoja

- Vahvistaa arjenhallintataitoja ja elämänhallintaa, esimerkiksi uni: Päiväohjelman, unipäiväkirjan käyttö, taloussuunnitelma ja -neuvonta, ohjaus palveluluihin kuten sosiaalinen luototus, yhteiset ostoskäynnit, ruunalaitto ja siivoaminen jne.
- Kyky toteuttaa suunnitelmiaan ja valintojaan ja ratkaisujaan: motivoiva keskustelu, miinus-plusjanojen käyttö, tutustuminen tarjontaan yhdessä yms.
- itseluottamuksen vahvistaminen
- omien ajatusten tunnistaminen ja niiden kanssa työskentely aktiivisesti kysymällä tai harjoituksilla
- ajan hallinnan ja stressinhallinta menetelmien opetteleminen

- sosiaaliset taitojen vahvistaminen motivoimalla ja kannustamalla ja esimerkiksi konkreettisesti harjoittelemalla sosiaalisia tilanteita tutussa ympäristössä ensin ohjaajan kanssa ennen ohjausta esimerkiksi suljettuun sosiaalisten taitojen harjoitteluryhmään
- erilaiset tutustumiskäynnit
- saattaen vaihto työllisyyspalveluihin tai tuki opintojen rinnalla, tarkoituksena taata turvallinen siirtymävaihe ja ennaltaehkäistä työ- ja opintopolulta putoaminen

5.2 Osallisuutta edistävä ryhmämuotoinen tuki

Toimintamallissa ryhmämuotoisia toimintatapoja voi olla erilaisia. Olennaista ryhmämuotojen valinnassa on, että ne tukevat asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ja tavoitteita. Ryhmänohjaajan voi toimia sama sosiaalialan ammattilainen, joka toimii myös tehostetussa yksilötyössä. Ryhmämuotoisen toiminnan keinoin ja eri menetelmin, kuten esimerkiksi pelillisin tai taidelähtöisin menetelmin, opetellaan sosiaalista kanssakäymistä ryhmässä, ryhmätyöskentely – ja vuorovaikutustaitoja. Samalla luodaan mielekästä tekemistä ja tuetaan että rytmitetään asiakkaan arkea, opetellaan elämäntaitoja ja arjen askareita yhdessä, tuetaan päihteettömyyttä, harjoitellaan tunteiden hallintaa ja edistetään verkostojen luomista. Ryhmä voi myös tarjota vertaistukea ja auttaa mielekkään tekemisen tai harrastuksen löytämisessä ryhmässä saatujen kokemusten myötä. Ryhmät voivat olla suljettuja tai avoimia. Palvelun tavoitteena on edistää asiakkaan sosiaalista toimintakykyä ja aktiivisuutta sosiaalisen osallisuuden vahvistamiseksi sekä tuetaan asiakkaan osallisuutta.

Ryhmätoiminnalle luodaan ryhmälle aina omat säännöt ja ryhmätoimintoja kehitetään ryhmäläisten arvioinnin pohjalta. Jos ryhmätoimintoa järjestää jokin palvelun tuottaja, tekee hän yhdessä asiakkaan ja vastaavan työntekijän kanssa sovitun sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelman.

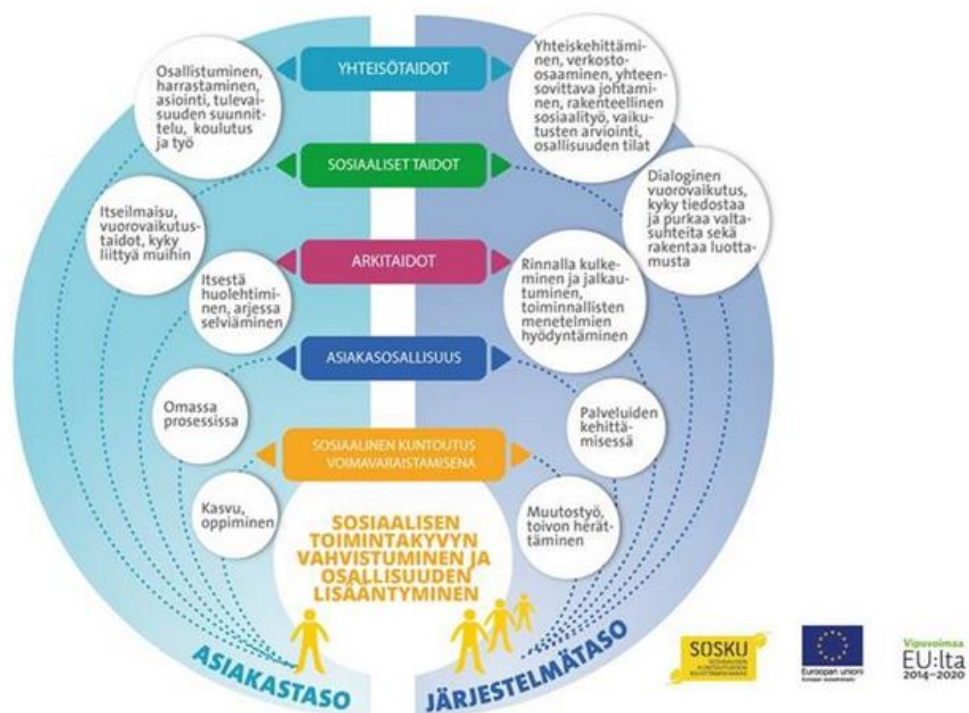
Ryhmän vetäjällä tulisi olla aina työpari. Vastuuvetäjällä tulee olla sosiaalialan ammattihenkilön pätevyys. Hänen ei aina tarvitse olla läsnä kaikissa ryhmätapaamisissa. Toinen vetäjä voi olla esimerkiksi liikunnanohjaaja, joka tuo ryhmään oman asiantuntijuutensa. Hän ei kuitenkaan ole vastuussa ryhmäläisten toimintakyvystä ja sosiaalisesta kuntoutumisesta.

Oma Häme hyvinvointialueella on suunnitteilla digitaalinen tietopankki, johon kootaan erialaisia ryhmätyöskentelymalleja ja ohjelmia. Eri ammattilaiset voivat siten hyödyntää tietovarantoa työsäään eri ryhmien kanssa.

6. Onnistuneen sosiaalisen kuntoutuksen osa-alueet asiakas- ja järjestelmätasolla

Alla olevassa THL:n kehittämässä sosiaalisen kuntoutuksen infograafissa eli yleiskuvassa kiteytetään sosiaalisen kuntoutuksen asiakas- ja järjestelmätasoa yhdistävät, ja keskeisesti onnistuneeseen sosiaaliseen kuntoutukseen tunnistetut osa-alueet. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet liittyvät asiakastasolla sosiaalisen toimintakyvyn vahvistumiseen sekä osallisuuden lisääntymiseen. Yhteisö- ja yhteiskuntatason tavoitteena on syrjäytymisen ehkäiseminen. Infograafissa näitä sosiaalisen kuntoutuksen laajoja tavoitteita on purettu pienempiin osiin, ja pyrkimyksenä on osoittaa, miten ne kytkevät asiakas- ja järjestelmätason keskeisellä tavalla toisiinsa. Infograafissa tuodaan näkyviin, että asiakastason tavoitteiden saavuttaminen edellyttää asiakkaan oman työskentelyn lisäksi myös järjestelmä- ja työntekijätasolta tietynlaisia kykyjä ja osaamista.

Sosiaalisen kuntoutuksen infograafia (THL:n kuva alla) voidaan myös soveltaa asiakastyön apuvälineenä. Infograafi on laadittu osana Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallista kehittämishanketta (SOSKU) 2015–2018. Tässä oppaassa sitä avataan, laajennetaan ja sanoitetaan soveltaen.

6.1 Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena

Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena pitää sisällään näkökulman sosiaalisesta kuntoutuksesta oppimis- ja kasvuprosessina, jossa asiakastason tavoitteet liittyvät elämäntilanteessa tapahtuvaan positiiviseen muutokseen, kasvuun ja kehitykseen. Tukitoimien tavoitteena on henkilön mahdollisimman itsenäinen ja omaehtoinen toiminta.

Sosiaalisen toimintakyvyn puutteisiin ja erilaisiin kuntoutuksellisiin tarpeisiin keskittyminen sekä jatkuva tuen vastaanottaminen voi heikentää asiakkaan luottamusta omiin kykyihinsä tilanteiden ratkaisijana. Voimavaralähtöisyys tarjoaa vaihtoehdon lähestymistavoille, joissa ongelmat ovat keskiössä.

Voimavaralähtöisessä työtöteessä lähtökohtana on asiakkaan kyky tehdä asioita itse. Työskentelelyssä keskitytään asiakkaan omiin vahvuuksiin ja ratkaisujen mahdollisuuksiin. Ihmisellä on lähestymistavalle keskeisiä ovat asiakaslähtöisyys, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus sekä toivon perspektiivi eli suuntautuminen toivottuihin muutoksiin tulevaisuudessa. Tavoitteena on vahvistaa ihmisen pystyvyyttä, mahdollistaa muutos sekä edistää kasvua ja kehittymistä.

Sosiaaliseen kuntoutukseen soveltuu seuraavat Karen Healyn voimavaralähtöistä sosiaalityötä jäsentävät käytännön periaatteet:

1. Omaksu optimistinen asenne palvelun käyttäjiä kohtaan, vältä leimoja ja kiinnitä huomiota kielenkäyttösi. Optimismi auttaa näkemään ja tunnistamaan asiakkaan voimavaroja ja resursseja. Näe asiakas ihmisenä, jolla on ongelma, ei ongelmaisena ihmisenä.
2. Tunnista asiakkaan voimavarat, koska voimme rakentaa vain voimavarojen, ei puutteiden varaan. Ongelmia ei tarvitse kieltää, mutta älä tee niistä arvioinnin tai intervention kohdetta. Kuuntele asiakkaan kertomusta ja etsi voimavaroja sekä ihmisestä itsestään että hänen sosiaalisista verkostoistaan.
3. Toimi yhteistyössä asiakkaan kanssa. Kumppanuuden kautta syntyneet ratkaisut ovat todennäköisesti hyödyllisempiä kuin asiantuntijoiden sanelemat ratkaisut, ja ne voimaannuttavat asiakasta. Kiinnitä huomioita siihen, kuinka asiakas havainnoi tilannettaan ja millaisia ratkaisumahdollisuuksia hän näkee.
4. Työskentele asiakkaan pitkän tähtäimen voimaantumiseksi. Tunnista asiakkaan resilienssi ja kapasiteetti vaikeuksien kohdatessa. Edistä käytännön ratkaisuja ja vahvista asiakkaan kestävyttä ja kyvykkyyttä sen sijaan, että pidät häntä tilanteen ja rakenteiden uhrina.
5. Luo ja edistä yhteisöllisyyttä. Yhteisöön kuuluminen voimaannuttaa. Tunnista palvelun käyttäjien sosiaaliset verkostot ja häntä tukevat suhteet sekä myös hänen roolinsa ja kyvykkyytensä olla muille avuksi. Jos verkostot puuttuvat, edistä asiakkaan liittymistä yhteisöllisiin verkostoihin. (Healy 2005, 157–165.)

Järjestelmätasolta yllä mainituissa tavoitteissa eteneminen edellyttää muutostyön osaamista. Työntekijöillä on oltava yhteistoiminnallinen ja asiakasta motivoiva työote asiakkaan kanssa muutoksen

mahdollistumiseksi. Perheen ja yhteisön tuki, tietoisuus heidän resursseistaan ja niiden hyödyntäminen on muutoksessa tärkeää.

6.2 Asiakosasallisuus

Asiakastasolla asiakosasallisuus tarkoittaa asiakkaan osallisuutta omassa prosessissaan. Hän asettaa omat tavoitteensa, roolinsa ja vastuunsa muutoksen aikaansaamiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi.

Järjestelmätasolta asiakosasallisuuden toteutuminen edellyttää palveluiden käyttäjien asiantuntijuuden hyväksymistä ja tunnustamista niin, että sitä hyödynnetään palveluita edelleen kehitettäessä.

6.3 Arkitaidot

Asiakastasolla arkitaitojen vahvistuminen tarkoittaa lisääntyneitä kykyä selviytyä arjentoiminnoista. Asiakkaan jokapäiväisessä elämässään tarvitsema osaaminen ja taidot vahvistuvat.

Järjestelmätasolta näissä tavoitteissa eteneminen edellyttää rinnalla kulkemisen kykyä, jalkautuvaa työtöytä ja työskentelyä asiakkaan arjen toimintaympäristöissä sekä erilaisten toiminnallisten menetelmien tuntemista ja hyödyntämistä.

Arjessa toimiminen ei juuri kiinnitä huomiota ennen kuin sen suhteen nousee ongelmia. Arjen ongelmien vaikutukset toimintakykyisyyteen ja osallisuuteen sekä terveyteen voivat olla nopeasti hyvinkin laajoja. Arkitaitojen vahvistaminen ja lisääminen tarkoittavat sosiaalisessa kuntoutuksessa esimerkiksi

- tukea taloudellisten asioiden järjestelyissä kuten ensisijaisten etuuksien piiriin ohjaamista, tukien hakemista ja käytännön tukea asioimisessa, työn hakua
- asumiseen liittyvien ratkaisujen etsimistä sekä tukea kodin kunnon ylläpitämisessä,
- itsestä ja perheestä huolehtimista,
- organisointikyvyn lisääntymistä,
- riippuvuuksien hallintaa ja päihitteettömyyden tukemista, oman terveyden edistämistä

6.4 Sosiaaliset taidot

Asiakastasolla sosiaalisten taitojen vahvistuminen tarkoittaa vuorovaikutus ja itseilmaisutaitojen lisääntymistä, sosiaalisten tilanteiden parempaa hallintaa ja kykyä liittyä muihin.

Järjestelmätasolta näissä tavoitteissa eteneminen edellyttää dialogisuutta, vastavuoroista tunnustamista ja arvonantoa, kykyä tunnistaa ja purkaa valtasuhteita, myös esimerkiksi omissa asenteissa ja käytetyssä kielessä, sekä taitoja rakentaa luottamusta.

Elinympäristö, lapsuuden kokemukset ja luonteenpiirteet vaikuttavat siihen, millaiseksi sosiaaliset taitomme tosiasiallisesti kehittyvät; ne vaikuttavat olennaisesti elämään ja arjen sujumiseen, ovat ne keskeinen osa sosiaalista toimintakykyämme. Yksinäisyys ja sosiaalisten kontaktien puute eivät pelkästään syrjäytä muista ihmisistä, vaan heikentävät kenen tahansa luottamusta omiin keskustelu- ja vuorovaikutustaitoihin.

Sosiaalisten taitojen vahvistuminen ja lisääntyminen tarkoittavat sosiaalisessa kuntoutumisessa esimerkiksi

- kykyä löytää, luoda ja ylläpitää sosiaalisia kontakteja ja ihmissuhteita,
- kykyä luottaa toisiin ja ottaa vastuuta myös muista,
- sosiaalisten tilanteiden pelkojen vähentymistä,
- merkityksellisten ihmissuhteiden olemassaoloa,
- itsearvostuksen lisääntymistä.

6.5 Yhteisötaidot

Asiakastasolla yhteisötaitojen vahvistuminen tarkoittaa osallistumis- ja asiointikynnysten madaltamista, omaehtoisuuden lisääntymistä, itsen ja ympäristön välisen suhteen vahvempaa tiedostamista, tulevaisuusorientaation ja sopeutumiskyvyn vahvistamista, koulutus- tai työllistymispolulle pääsyä ja siellä pysymistä.

Järjestelmätasolta näissä tavoitteissa eteneminen edellyttää yhteiskehittämisen ja palveluita yhteensovittavan johtamisen omaksumista, verkostotyöskentelyä, rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin osaamista, vaikutusten arviointikykyä ja sosiaalisesti osallisuutta tukevien tilojen mahdollistamista.

Sosiaalisen kuntoutuksen yhteisötaitojen vahvistamisen tavoitteena on näkyvä elämänmuutos ja sitä tukevat toimenpiteet. Sosiaalisen kuntoutuksen toimenpiteet tähtäävät vahvistuneeseen toimijuuteen erilaisissa yhteisöissä ja laajemmin koko yhteiskunnassa.

Yhteisötaitoja vahvistavan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet liittyvät muun muassa osallistujien työelämävalmiuksien lisääntymiseen, ja usein kytkeytyvinä kuntouttavaan työtoimintaan. Sosiaalista kuntoutusta järjestettäessä huomioidaan kuitenkin, että sosiaalihuoltolaki määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen omaksi, kuntouttavasta työtoiminnasta erilliseksi palvelukseen, vaikka niillä yhteisiä elementtejä onkin. On muistettava, ettei työelämä ei ole kaikille sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille realistinen tai välitön tavoite.

Sosiaalisessa kuntoutuksessa yhteisötaitojen vahvistaminen tähtää myös kansalaisyhteiskuntaan sekä esimerkiksi harrastus- ja vapaa-ajan toimintaan osallistumiseen ja mielekkään tekemisen löytymiseen. Yhteisötaitojen vahvistuminen ja lisääntyminen tarkoittavat sosiaalisessa kuntoutumisessa esimerkiksi

- osallistumiskynnysten madaltumista,
- omaehtoisuuden lisääntymistä,
- itsen ja ympäristön välisen suhteen vahvempaa tiedostamista,
- tulevaisuusorientaation ja sopeutumiskyvyn vahvistumista,
- itsenäistä kykyä asioida,
- aktiivisuutta ja osallistumista yhteiskunnan toimintaan
- koulutus- tai työllistymispolulle pääsyä ja siellä pysymistä.

7. Sosiaalinen kuntoutus etäkuntoutuksena

Etäkuntoutus on erilaisten etäteknologiaa (matkapuhelin, tietokone, tabletti, puhelimen ja tietokoneen yhteiskäyttö) hyödyntävien sovellusten tavoitteellista käyttöä kuntoutuksessa. Se voi olla reaaliaikaista tai ajasta riippumatonta tai näiden muotojen yhdisteltyä kuntoutusta. Etäkuntoutus voi olla itsenäinen osa tai osa kuntoutusta tai muiden kuntoutumiskeinojen lisänä ja tukena. Edellytyksenä on, että kuntoutuja osaa ja hänellä on mahdollisuus käyttää digitaalisia laitteita.

Etäkuntoutuksesta tehdään päätös yhdessä asiakkaan kanssa. Se kirjataan osaksi kuntoutujan asiakassuunnitelmaa, johon etäkuntoutuksen sisältö ja yhteydenpitotavat avataan. Etäkuntoutusta voidaan toteuttaa yksilökuntoutuksena tai ryhmämuotoisena.

Etäkuntoutus on aina ammattilaisen ohjaamaa ja seuraamaa. Sillä on selkeä tavoite sekä alku ja loppu. Sosiaalinen kuntoutus perustuu aina asiakkaan toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltaiseen selvittämiseen ja etäkuntoutusmuoto valitaan asiakkaan toiveiden, tarpeiden ja tavoitteiden mukaan. Etäkuntoutusta arvioidaan ja arviointia voi tehdä myös etänä.

Etäkuntoutuksessa asiakas ja ammattilainen ovat reaaliajassa yhteydessä toisiinsa. Yksilöohjauksen videopuheluissa voidaan esimerkiksi selvittää mm. asiakkaan kuntoutustarpeet ja -tavoitteet, ohjata asiakasta käytännön asioissa, sopia teematapaamiset, käydä läpi kotitehtäviä, antaa palautetta jne.

Etäkuntoutuksessa voidaan hyvin antaa ajasta riippumattomina erilaisia tehtäviä asiakkaalle, vaikkapa keskittymisharjoituksia, omahoito-ohjelmia tai tutustumista erilaisiin digitaalisiin sovelluksiin, joita asiakas suorittaa omalla ajallaan. Etäkuntoutusryhmälle voi antaa pohdintatehtäviä, joita sovitusti käydään yhdessä läpi myöhemmin. Käyttöön voidaan soveltaa myös voimavaralähtöisiä keinoja kuten valokuvausta, musiikkia, luontoa tai pelillisyyttä.

Etäkuntoutuksen avulla voidaan tuoda kuntoutukseen joustavuutta ja vaihtelua ja tuottaa kuntoutuspalveluita maantieteellisesti laajalla alueella asiakkaan asuinpaikasta riippumatta. Se mahdollistaa kuntoutuksen tuomisen asiakkaan arkeen ja myös läheisten osallistumisen kuntoutukseen.

Nykyään monet sosiaalityön asiakkaista ovat tavoitettavissa hyvin verkossa. Erityisesti nuorten aikuisten kanssa etätyöskentely ja videoyhteydet ovat toimivia menetelmiä. Osalle nuorista aikuisista etätyöskentely sopii jopa paremmin ja uudenlaiset tavat palvella voivat madaltaa kynnystä saada palvelua.

Etäkuntoutus palvelee myös silloin, kun asiakkaalla on sosiaalisten tilanteiden pelkoa tai vaikka liikumisrajoitteita. Etänä toteutettu ryhmäetäkuntoutus voi olla tehokasta myös sosiaalisen osallisuuden edistämisessä. Esimerkiksi ikääntyneiden kohdalla ryhmäetäkuntoutuksen avulla on ollut mahdollista lisätä ikääntyneiden sosiaalisia kontakteja ja lisätä osallisuuden tunnetta.

Keskeistä sosiaalisessa ryhmäetäkuntoutuksessa on vuorovaikutus. Sosiaalinen osallisuus syntyy yhteenkuuluvuuden kokemuksista ja sosiaalisista suhteista, keskusteluista ja toisten huomioiduksi tulemisesta. Ohjaajan on mahdollista omalla toiminnallaan ja sanavalinnoillaan edistää kuntoutujien osallisuuden tunnetta esimerkiksi antamalla jokaiselle puheenvuoroja ja riittävästi aikaa puhua, puhuttelemalla osallistujia nimillä ja edistämällä kommunikointia ryhmäläisten kesken.

Valvira on antanut ohjeet etäpalveluiden toteuttamisesta terveydenhuollossa ja STM on linjannut terveydenhuollossa annettavista etäpalveluista.

Tarkistuslista etänä toteuttavaan sosiaaliseen kuntoutukseen

- ✓ Etäpalveluun on oltava potilaan tietoinen suostumus. Etäkuntoutus on osa kuntoutujan asiakassuunnitelmaa, johon etäkuntoutuksen päätös ja sisältö sekä asiakkaan suostumus kirjataan.
- ✓ Etäkuntoutusmuodon valinnassa ammattihenkilön on arvioitava huolellisesti, soveltuuko annettava palvelu etäpalveluna toteutettavaksi. Päätös etätyövälineen käytöstä on aina asiakaskohtainen ja tapauskohtainen ja se tehdään yhdessä asiakkaan kanssa.
- ✓ Ammattihenkilön tulee arvioida yksilöllisesti, soveltuuko asiakas etäkuntoutukseen.
- ✓ Asiakkaan tunnistamisen on perustuttava luotettavaan menetelmään. Ammattilainen tarkistaa asiakkaan henkilöllisyyden kuvallisesta henkilöllisyystodistuksesta videon kautta etätyöskentelyn aluksi. Tunnistamiseen käytetty menetelmä on oltava todennettavissa jälkikäteen.
- ✓ Etäkuntoutukseen on oltava asianmukaiset tilat, laitteet ja yhteydet.
- ✓ Etäkuntoutus on samalla tavoin luottamuksellista kuntoutusta kuin kasvokkain toteutettu kuntoutus. Etäkuntoutuksessa asiakastietojen välitykseen ja tallentamiseen käytettävien järjestelmien on täytettävä salassapitoa, tietosuojaa sekä tietoturvaa koskevien säännösten vaatimukset kuten yhteyksien salaaminen ja luottamuksellisten tietojen säilyttäminen. Vastuu tietosuojasta ja tietoturvallisuudesta etäpalveluissa on palvelun antajalla. Kuntoutuksen antajan on aina tarkistettava omasta organisaatiosta millaisia videopuhelupalveluja ja digitaalisia alustoja suositellaan käytettäväksi.

8. Sosiaalisen kuntoutuksen laatuksiteerit Oma Häme hyvinvointialueella

8.1 Mitä hyvällä laadulla tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa

Hyvä sosiaali- ja terveydenhuollon laatu tarkoittaa sitä, että asiakas saa tarpeensa mukaista palvelua oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa. THL on määritellyt sosiaali- ja terveydenhuollon laadun keskeiset elementit (THL, 2018). Näitä laadun elementtejä peilataan sosiaalisen kuntoutuksen kriteereihin.

Laadun keskeiset elementit sosiaali- ja terveydenhuollossa (THL)

Asiakaskeskeisyys

Yksilön kunnioitus ja itsemääräämisoikeus on peruslähtökohtana palvelun toteuttamisessa. Asiakkaan asema on myös kirjattu ja varmistettu lainsäädännössä (Perustuslaki 731/1999, Laki potilaan oikeuksista 785/1992, Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000).

Palvelujensaataavuus ja saavutettavuus

Kansalainen saa palvelut kohtuullisessa ajassa tasa-arvoisesti asuinpaikasta, sosioekonomisesta asemasta, sukupuolesta tai etnisistä tekijöistä riippumatta.

Oikeudenmukaisuus

Samanlaisessa tilanteessa olevat asiakkaat saavat yhdenmukaisesti hoitoa tai palvelua. Kiireellinen hoito ja palvelu tulee antaa kaikille ilman tarpeetonta viivettä.

Valinnanvapaus

Asiakkaalla on oikeus valita itselleen sopiva sosiaali- ja terveystalusten tuottaja, palveluyksikkö ja ammattihenkilö

Potilasturvallisuus

Potilasturvallisuuteen kuuluu annettavan hoidon, lääkehoidon ja laitteiden turvallisuus. Organisaatioiden tulee laatia potilasturvallisuussuunnitelma.

Korkeatasoinen osaaminen

Ammatilliseen osaamiseen kuuluu itse toiminnassa tarvittava osaaminen (koulutettu henkilökunta), ihmisen kohtaamisen taito, arvot ja etiikka.

Vaikuttavuus

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tavoite on olla vaikuttavia ja siten lisätä mahdollisimman paljon asiakkaan hyvinvointia ja terveyttä.

8.2 Laatuksiteerien viisi tehtävää

1. Laatuksiteereitä tarvitaan laadun arviointivälineiksi

- Muodostavat mittaamisen perustan, joka kertoo, millaista laatua tavoitellaan.
- Niiden avulla voidaan arvioida toiminnan onnistumista ja kehittämistarpeita.

2. Laatuksiteereitä tarvitaan palvelun laadun varmistamiseksi ja osoittamiseksi

- Voidaan vaikuttaa palvelujen sisältöön ja toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen sekä esimerkiksi palveluja tuottavan tahon henkilöstön osaamistarpeisiin
- Laatuksiteerejä voidaan hyödyntää esimerkiksi palveluiden kilpailutuksissa ja hankinnoissa: Niitä voidaan soveltaa edellytyksinä palveluntuottajille sekä pisteytyksien perustein.
- Laatuksiteerit auttavat ymmärtämään, mitä hyvältä palvelulta lainsäädännössä esitettyjen reunaehtojen lisäksi odotetaan.
- Kertovat palvelun käyttäjälle tietoa siitä, minkä laatuksia palvelulta voi odottaa.

3. Laatuksiteereitä tarvitaan palvelun käyttäjien osallisuuden lisäämiseksi sekä palvelusta tiedottamiseen

- Laatuksiteerit auttavat asiakkaita tekemään henkilökohtaisten tarpeittensa ja tavoitteidensa mukaisia valintoja ja suunnitelmia.
- Laatuksiteerit lisäävät palvelun käyttäjien ymmärrystä päätöksenteon tueksi, mikä vahvistaa heidän vaikutusvaltaansa omaa elämäänsä koskevissa päätöksissä.
- Laatuksiteerit lisäävät ymmärrystä palvelun sisällöstä, luovat läpinäkyvyyttä, selkeyttävät työnjakoa ja vahvistavat yhteistyörakenteita.

4. Rakenteisiin liittyvät laatuksiteerit paikallisella/ alueellisella tasolla

- Laatuksiteerit liittyvät palvelun järjestämiseen, johtamiseen, tuottamiseen sekä resursseihin eli mitä rakenteita tarvitaan.
- Kriteerit ohjaavat, miten rakenteet mahdollistavat palvelun tasa-arvoisesti ja yhdenmukaisesti sekä mitä onnistunut ja vaikuttava palvelu edellyttää palvelun järjestäjältä.
- Laatuksiteerit liittyvät myös rakenteelliseen sosiaalityöhön ja erityisesti sosiaaliseen raportointiin. Sosiaalista raportointia tulee hyödyntää, jotta palveluista ja asiakkaiden tarpeista tuotetaan sellaista tietoa, jota voidaan jatkossa käyttää asiakkaiden aseman sekä palvelutuotannon ja -rakenteiden parantamiseen.

5. Prosessiin liittyvät laatuksiteerit paikallisella/ alueellisella tasolla

- Prosessiin liittyen laatuksiteerit liittyvät ensisijaisesti siihen, mistä palvelu koostuu ja miten sitä tulisi toteuttaa. palveluun ohjautumiseen, palvelun käynnistymiseen, tavoitteiden saavuttamista edistäviin ominaisuuksiin ja sisältöihin sekä palvelun

vaikutusten seurantaan ja vaikuttavuuden arviointiin. Eli ne ohjaavat, mistä palvelu koostuu ja miten sitä tulisi toteuttaa, jotta sen tavoitteet saavutettaisiin.

Miksi laatukriteerejä tarvitaan sosiaalisessa kuntoutuksessa OmaHämeen hyvinvointialueella

- Sosiaalinen kuntoutus on lainsäädännöllinen tehtävä hyvinvointialueilla. Kanta-Hämeen alueella sosiaalista kuntoutusta järjestetään ensinnäkin monesta eri syystä ja toteutustavat ja määrät ovat erilaisia ja tasoltaan vaihtelevia. Sosiaalinen kuntoutus eroaa myös sisällöltään alueittain. Joten lainsäädännön asettamat ehdot eivät aina toteudu.
- Sosiaalihuoltolaki määrittää sosiaalisen kuntoutuksen omaksi palveluksi. Se tulee erottaa esimerkiksi kuntouttavasta työtoiminnasta omaksi palvelukseksi.
- Valtakunnallisen kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotuksissa kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi sekä Sosiaali- ja terveysministeriön Kuntoutuksen uudistamisen toimintasuunnitelmassa vuosille 2020–2022 vaaditaan sosiaalisen kuntoutuksen yhdenmukaista järjestämistä ja lisäämistä uusilla hyvinvointialueilla. Sosiaalisen kuntoutuksen asemaa tulee selkeyttää ja tuoda näkyväksi palveluissa.

8.3 Sosiaalisen kuntoutuksen laatuksiteerit Oma Häme hyvinvointialueella

OmaHämeeseen laaditut sosiaalisen kuntoutuksen kriteerit pohjautuvat THL:n sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallisiin ohjeisiin ja kuntoutuksen yleisiin kriteereihin. Laatuksiteerien tärkein tehtävä on määrittää laadukkaan sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisen. Ne toimivat perustana ja ohjenuorana sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä ja tuottamista suunniteltaessa ja arvioitaessa. Lisäksi ne auttavat myös selkeyttämään ja tekemään näkyväksi sosiaalisen kuntoutuksen asemaa ja tehtävää osana sosiaalihuollon palveluita sekä millaista ammattiosaamista sosiaaliseen kuntoutukseen liittyy. Laatuksiteerejä voidaan käyttää ohjenuorana myös kilpailutuksissa OmaHämeen hyvinvointialueella.

Jokaiseen laatuksiteeriin on integroitu myös jokin THL:n laatimien sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementti. Kunkin laatuksiteerin toteutuminen vaatii tiettyjen edellytysten toteutumista. Niitä avataan tässä luvussa ja osissa viitataan suoraan sosiaalisen kuntoutuksen oppaan lukuihin, joissa asia jo esitetty. Niiden täyttymistä arvioidaan asteikolla 1-3 eli täyttyykö hyvin, kohtalaisesti vaiko huonosti.

Laatuksiteeri 1: Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tavoitteet ja sisällöt ovat yhdenmukaiset.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ja sisällöt liittyvät sosiaalisen toimintakyvyn ja osallisuuden vahvistamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Käytännön tasolla nämä tarkoittavat asiakkaan sosiaalisia ja arkielämän taitoja sekä yhteisötaitoja vahvistavaa toimintaa. Sosiaalisen palvelun tavoitteet määritellään yhdenmukaisiksi hyvinvointialueella ja niiden jatkokehittämisessä huomioidaan palvelujen käyttäjien asiantuntijuus.

Tämä kriteeri huomioi sosiaali- ja terveydenhuollon laadun elementeistä oikeudenmukaisuuden, valinnanvapauden ja vaikuttavuuden.

Edellytykset laatuksiteerin 1 toteutumiselle:

1) Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittämisen toimintatavoista ja rakenteista on sovittu Kanta-Hämeen hyvinvointialueella ja mukana olevat tahot ja toimijat on määritelty.

Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen on sijoitettu OmaHämeen hyvinvointialueella kuntoutuksen kehittämisen yhteyteen, kuntoutumisen suunnittelijoiden ryhmään. Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelijana toimii kuntoutuksen suunnittelija Kirsi Vilpa tiiviissä yhteistyössä työikäisten sosiaalihuollon suunnittelija Katja Raikaksen kanssa.

Tuotettu ehdotus sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseksi hyväksytetään ensin alueen sosiaalihuollon edustajien työryhmässä. Työryhmä tapaa työpajoissa, joita järjestetään syksyllä 2022. Yhdessä tuotettu sosiaalisen kuntoutuksen opas hyväksytetään hyvinvointialueen OmaHäme toimialajohtajilla ja palveluvastaavilla. (Arviointi 1)

2) Sekä palvelun järjestäjällä/tilaajalla että tuottajilla on olemassa olevia käytänteitä ja rakenteita, joilla on varmistettu palvelun käyttäjien osallisuus palveluiden suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Alueen yhtenäisten käytänteiden suunnittelussa ei käytetty kokemusasiantuntijaa palveluiden suunnittelun rakenteen ja prosessin vuoksi. Palvelujen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa asiakkaan ääni kuullaan yksilöllisissä ammattilaisasiakassuhteissa. Palvelujen sisältö ja toteuttamistavat tullaan aina suunnittelemaan yhdessä asiakkaan kanssa hänen tarpeitaan vastaaviksi. Lisäksi asiakas antaa kirjallisen tai suullisen arvioinnin eli kuinka onnistunut valittu työmuoto tai menetelmä on ollut hänen kohdallaan asiakassuhteen aikana ja loputtua. Arvioinnin perusteella toimintaa pystytään kehittämään ja suunnittelemaan. Tällöin asiakas osallistuu myös toimintamallin jatkosuunnitteluun ja kehittämiseen.

Ryhmämuotoisista toiminnoista ja palveluissa toteutettavista yhteistyön muodoista asiakas antaa toiminnan aikana ja sen päätyttyä arvioinnin. Tällöin myös ryhmätyömenetelmiä pystytään kehittämään ja panostamaan oikeanlaatuiseen yhteistoimintaan ja yhteistyötahojen valintaan.

Kokemusasiantuntija voi olla käytännön ryhmätyössä apuna, tuoda esiin hyviä käytänteitä ja toimia asiakkaiden äänenä. (Arviointi 1)

3) Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita on määritelty ja palvelun sisältöjä (asiakkaan arkitaitoja, sosiaalisia taitoja sekä yhteisötaitoja vahvistava toiminta) on luotu yhteiskehittämisen periaatteella alueellisella tasolla.

Tavoitteet luodaan valtakunnallisen sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalliin perustuen sekä lainsäädäntöön nojautuen. Yhteiskehittämisessä menetellään kuten edellä kuvattu ja niitä voidaan päivittää tarvittaessa.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014, SHL) 17 §:n mukaan sosiaalisen *kuntoutuksen tavoitteina* ovat

- sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen
- syrjäytymisen torjuminen ja
- osallisuuden edistäminen.

Asiakkaan elämäntilanteesta sosiaalisella kuntoutuksella tavoitellaan toimintakyvyn ja elämänhallinnan vahvistamista ja jopa asiakkaan työmarkkinavalmiuksien edistämistä. Toimintamalli on määritelty ja palvelujen sisältö on kuvattu tässä sosiaalisen kuntoutuksen oppaassa luvussa viisi.

Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu lisäksi SHL 17 §:

- 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;
- 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;
- 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;
- 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin;
- 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. (Arviointi 1)

4) Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ja sisällöt on avattu ja ne ovat asukkaiden sekä asiakkaiden tutustuttavissa. Asiakkaalla on mahdollisuus valita itselleen tarkoituksenmukaisia palvelusisällöjä.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ja sisällöt ovat avoimesti kaikille kansalaisille nähtävillä Oma-Hämeen nettisivuilla. Tarvittaessa ammattilainen antaa asiakkaalle esitteen sosiaalisesta kuntoutuksesta ja ammattilainen varmistaa, että asiakas ymmärtää, että hän voi valita itselleen tarkoituksenmukaisimman palvelusisällön.

Asiakkaalle tehdään aina hänen tarpeitaan vastaava palvelutarpeen arviointi, jonka asiakas määrittää yhdessä ammattilaisen kanssa. Asiakkaalla on mahdollisuus valita hänelle sopivin kuntoutusmuoto. Ammattilainen auttaa häntä avaamalla kuntoutusmuotojen sisältöjä. Tämä menettely vahvistaa asiakkaan päätösvaltaa ja tunnetta osallisuudesta oman elämänsä hallinnasta. Tämä myös vastuuttaa ja sitouttaa asiakasta sosiaalisen kuntoutuksen prosessiin. (Arviointi 1)

Laatukriteeri 2: Sosiaalisen kuntoutuksen palvelun elementit ja ominaisuudet ovat yhdenmukaiset

Tämä huomioi seuraavat laatu-elementit: asiakaskeskeisyys, oikeudenmukaisuus, korkeatasoinen osaaminen ja vaikuttavuus.

Sosiaalisessa kuntoutuksessa yksilöllinen tuki yhdistyy toiminnallisuuteen. Käytännössä tämä tarkoittaa asiakkaan arkitaitoja, sosiaalisia taitoja ja yhteisötaitoja vahvistavaa toimintaa. Palvelun elementit kuvataan siten, että asiakas saa käsityksen, mitä palvelu sisältää.

Edellytykset laatukriteeri 2 toteuttamiseksi

1) Sosiaaliseen kuntoutukseen sisältyy arkitaitoja, sosiaalisia ja yhteisötaitoja taitoja vahvistavaa toimintaa

Palvelujen sisällöt on rakennettu siten, että ne ovat helposti avautuvia asiakkaalle. Palvelut suunnitellaan yhdessä asiakkaan kanssa palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä. Palvelut voivat kohdentua asiakkaan arjessa selviytymiseen, itseilmaisuuksiin ja vuorovaikutukseen liittyvään osaamisen vahvistamiseen. Palvelut voivat kohdistua myös asiakkaan yhteisötaitojen kehittämiseen.

Ryhmätoimintoja pyritään tarjoamaan samansisältöisinä usealla alueella OmaHämeessä. Sisältöjä voidaan varioida ryhmän tarpeiden ja toivomusten mukaan. Ryhmätoiminnan eri muodoista koostetaan digitaalinen tietokanta, jota päivitetään säännöllisesti. Ryhmien vetäjät voivat hyödyntää sitä työssään. Kanta-Häme on pinta-alaltaan laaja ja kaikkia ryhmämuotoja ei kuitenkaan pystytä tarjoamaan koko alueella. Kuitenkin, jos asiakas haluaa ja kykenee, hänellä on mahdollisuus valita palvelutarjottimelta hänelle tarkoituksenmukaisin ryhmämuoto. Vaikka tätä ryhmätoimintaa ei järjestettäisi hänen lähialueella. Jotta ryhmätoimintoja voidaan jatkokehittää, niitä arvioidaan kuten kriteeri 1:ssä on kuvattu.

Palvelujen käytännön toiminnassa on huomioitu hyvinvointialueen oma osaava henkilöstö. Henkilöstöä kannustetaan kouluttautumaan ja siten ylläpitämään osaamistaan. Jos kyseessä on ostopalvelu, palvelujen tuottaja on valittu pisteytyksen perusteella. Pisteytyksessä voidaan käyttää hyödyksi sosiaalisen kuntoutuksen kriteerejä.

Palvelu sisältyy tarvittaessa myös muiden asiakkaan kuntoutustarpeen mukaan määriteltyjä toimintoja. Tällä tarkoitetaan tässä eri vaihtoehtoja.

1) Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttää muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen (SHL 40).

2) Asiakkaalle tehtäessä palvelutarpeen arviointi huomataan joku muu kuntoutuksen tarve, esimerkiksi fysioterapian tarve. Sosiaalisen kuntoutuksen tuella asiakasta voidaan tukea hakeutumaan niihin, koska sosiaalisen kuntoutuksen aikana asiakkaan toimintakykyä voidaan selvittää laajasti systemaattisella tavalla. Lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen työntekijän on oltava myös lain mukaan (SHL 41 §) tarpeen vaatiessa yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä tarvittaessa henkilön

omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin, jotta sosiaalihuollon ja muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden.

3) Lisäksi SHL 40 §:n mukaan työntekijällä on ilmoitusvelvollisuus muulle viranomaiselle asiakkaan tuen tarpeesta, jos asiakkaan tarpeisiin ei voida vastata vain sosiaalihuollon toimin, lähtökohtaisesti aina asiakkaan suostumuksella tai tarvittaessa ilman suostumusta. Suostumusta ei tarvitse pyytää tilanteissa, jotka määritellään erikseen laissa. Tietojen luovuttamisesta ilman asiakkaan suostumusta säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000). Asiakkaan ohjaamisesta toimivaltaiseen viranomaiseen säädetään hallintolaissa.

Asiakkaalla voi olla myös muita kuntoutustarpeita, joita ei pystytä omana toimintana sosiaalisen kuntoutuksen puitteissa myöntämään, esimerkiksi ystäväpalvelua tai jotakin harrastus- tai järjestöjen tarjoamaan toimintaa. Tällöin asiakas ohjataan tuetusti näiden palvelujen piiriin. (Arviointi 1)

Laatukriteeri 3: Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun ohjaamisen toimintatapa on yhdenmukainen

Tämä huomioi seuraavat laatulementit: palvelujen saatavuus ja saavutettavuus sekä oikeudenmukaisuus.

Sosiaalisen toimintakyvyn aleneminen ja mahdollinen sosiaalisen kuntoutuksen tarve voidaan havaita eri tahojen toimesta, kuten TE-toimen tai oppilaitosten kautta. Myös läheinen tai asiakas itse voi huomata tuen tarpeen. Mahdollisesta sosiaalisen kuntoutuksen tarpeesta kertovat haasteet arjenhallinnassa, vuorovaikutuksessa tai yhteisöihin, työelämään ja opintoihin liittymisessä. Sosiaalisen kuntoutuksen tarve voidaan huomata myös huoli-ilmoituksen perusteella. SHL 35 § velvoittaa tiettyjä soteammattilaisia, muita ammattihenkilöitä ja viranomaisia ohjaamaan henkilön, jolla on ilmeinen sosiaalihuollon tarve, hakemaan sosiaalipalveluja, tai henkilön antaessa suostumuksensa, ottamaan yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Jos tarve on ilmeinen, eikä henkilö osaa itse arvioida tilaansa, voidaan ilmoitus tehdä myös ilman henkilön suostumusta. (Arviointi 1)

Edellytykset laatukriteerin 3 toimimiselle:

1) Ammattilainen tunnistaa tuen tarpeen

Toimijoille järjestetään tarvittaessa koulutusta tunnistaa tuen tarpeessa oleva asiakas. Tiivis yhteistyö ja vuoropuhelu muiden toimijoiden kanssa edistää tuen tarpeen tunnistamista. Tehtäessä palvelutarpeen kartoitus sosiaalisen kuntoutuksen tarve kirjataan ylös ja tehdään suunnitelma ja siitä tehdään päätös. Tuen tarpeen tunnistamisessa palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä käytetään mittaria. (Arviointi 2)

2) Palveluun ohjaaminen

Palveluun ohjaamisen toimintatavat on sovittu yhteisesti ja ne on avattu sosiaalisen kuntoutuksen oppaan 4 luvussa. Hyvinvointialueen palveluohjauksessa on käytössä herätetaulukko, jotka auttavat palveluohjaajaa tunnistamaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen ja ohjaamaan tarvittaessa palvelujen piiriin.

Sosiaalisen kuntoutuksen tarve voidaan havaita monen eri tahon toimesta, kuten aiemmin tässä luvussa todettu. Sosiaalisessa kuntoutuksessa yhteistyö muiden soteammattilaisten kanssa on kuntoutujan haasteiden ratkaisemisessa oleellista ja merkittävää. (Arviointi 1)

3) Sosiaalista kuntoutusta on tehty tunnetuksi ja eri toimijat tietävät, minne olla yhteydessä asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen noustessa esiin.

Opas on kaikkien hyvinvointialueen soteammattilaisten vapaassa käytössä verkossa. Opasta on esitelty sosiaalihuollon ja kuntoutuksen toimialojen johtajille ja Tulsoten hankkeen työntekijöille. Sosiaalisesta kuntoutuksesta tullaan järjestämään jalkautumista/koulutusta hyvinvointialueen sosiaalihuollon ammattilaisille, jotta toimintamalli tulee kaikille tutuksi. (Arviointi 2)

Laatukriteeri 4: Sosiaalisen kuntoutuksen tarve on arvioitu osana sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointia

Tämä huomioi seuraavat laatukriteerit: asiakaskeskeisyys, oikeudenmukaisuus ja vaikuttavuus.

Edellytykset laatukriteeri 4 toteutumiselle:

1) Palvelutarpeen arviointi on kokonaisvaltainen.

Sosiaalihuollon tarpeessa olevalla henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi. Oma Hämeen sosiaalityöntekijä tai sosiaalihoaja laatii palvelutarpeen arvioinnin yhteistyössä asiakkaan kanssa. Siinä yhteydessä voidaan asiakkaalle nimetä omatyöntekijä. Mikäli asiakas on erityisen tuen tarpeen asiakas, omatyöntekijän on oltava sosiaalityöntekijä. Henkilölle, jota ei ole erityisen tuen tarpeessa, voi omatyöntekijä olla sosiaalihoaja. Palvelutarpeen arviointia täydennetään tarvittaessa asiakassuunnitelmalla ja sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelmalla. Palvelutarpeen arviointia varten kutsutaan tarvittaessa yhteiseen palaveriin muiden tahojen edustajat. Palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa ja sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelman tekoa on avattu tarkasti sosiaalisen kuntoutuksen oppaan luvussa 4. (Arviointi 1)

2) Asiakkaan palvelutarpeen arvioinnissa käytetään asiakkaan tarpeiden selvittämiseksi eri mittareita.

Sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuuden mittaamiseen on sovittu käytettäväksi Kanta-Hämeessä EuroHis8 elämänlaatumittaria. EuroHIS-8-elämänlaatumittari on lyhennetty versio WHO:n WHOQOL-BREF-mittarista ja on tarkoitettu nopeaksi ja helppokäyttöiseksi menetelmäksi. Mittari soveltuu aikuisten elämänlaadun mittaamiseen terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa sekä terveys- ja kuntoutuspalvelujen vaikutusten arvioinnissa aikuisväestölle ja ikääntyneille. Sen käyttöönotto ei vaadi erityistä koulutusta, se on vapaasti käytettävissä ja ilmainen. Suomessa sen ylläpidosta vastaa TOIMIA/THL. Mittarin eri tasot perustuvat ICF-koodeihin, joita on tarkoitettu jalkauttaa koko sotehenkilöstön käyttöön OmaHämeessä. Liitteestä 2 löytyy mittaria koskevat tiedot ja kyselylomakkeet suoneksi ja ruotsiksi. (Arviointi 1)

3) Arvioitaessa sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta, selvitetään asiakkaan mahdollisuudet saada kuntoutusta mm. terveyspalveluista, Te-palveluista tai opintopalveluista.

Palvelutarpeen arviointiin on koottu asiakkaan sekä työntekijän näkemykset asiakkaan tilanteesta. Palvelutarpeen yhteydessä selvitetään laajasti asiakkaiden muiden viranomaisten palvelujen tarve. Laki (SHL 40 §) velvoittaa myös palvelutarpeen tekijää tarvittaessa aloittamaan yhteistyö muiden asiantuntijoiden kanssa ja ohjaamaan heidän palvelujen piiriin. SHL 41 §:n mukaan silloin, kun henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Erityisen tuen tarve on kirjattava myös palvelutarpeen arviointiin. Tätä prosessia on kuvattu sosiaalisen kuntoutuksen oppaan 4 luvussa. (Arviointi 1)

Laatukriteeri 5: Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisesta on sovittu osana sosiaalihuollon asiakassuunnitelmaa. Sosiaalisesta kuntoutuksesta on tehty päätös.

Tämä huomioi seuraavat laatulementit; asiakaskeskeisyys, palvelujen saatavuus ja saavutettavuus, oikeudenmukaisuus, valinnanvapaus, korkeatasoinen osaaminen ja vaikuttavuus

Edellytykset tämän kriteerin 5 toteutumiselle:

Palvelutarpeen tultua esille sosiaalisen kuntoutuksen sisältöä avataan asiakkaalle, annetaan mahdollisuus haluta palvelua ja siitä tehdään asiakassuunnitelma ja päätös. Päätös kuvaa konkreettisesti sitä, mitä palvelua päätös koskee ja tiivis perustelu myöntämiselle. Päätökseen kirjataan palvelun sisältö, tiheys, kesto, mihin SHL:n pykälään päätös perustuu ja perustelut palvelun myöntämiselle. Päätöksen on aina oltava kirjallinen ja siihen on liitettävä muutoksenhakuohjaus. Jos sosiaalista kuntoutusta ostetaan ostopalveluna, tulee päätökseen kirjata selkeästi palvelun laajuus ja tavoitteet. Palvelun tuottajalle annetaan maksusitoumus (tai muu laskutukseen perustuva dokumentti).

1) Asiakassuunnitelmaan on kirjattu asiakkaan ja työntekijän arvio asiakkaan vahvuuksista, tavoitteet ja roolit, toimenpiteet, arvioitu kesto ja käytetty mittari tavoitteiden määrittämisessä ja niiden toteutumisen seurantaan. Päätös kuntoutuksen tuen muodoista on tehty harkiten palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella.

Palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelma, päätös sekä kuntoutussuunnitelma käsitellään oppaan luvussa 4.3.

2) Hyvinvointialueella on sovittu sosiaalisen kuntoutuksen päätöksenteon periaatteista

Hyvinvointialueelle on yhdessä alueen sosiaalihuollon edustajien kanssa tehty sosiaalisen kuntoutuksen opas ja se on hyväksytetty kuntoutuksen ja sosiaalihuollon toimialajohtajilla ja sosiaalipalvelujen tulosaluejohtajalla. Hyvinvointialueella on käytössä sosiaalisen kuntoutuksen sääntökirja.

3) Sosiaalisen kuntoutuksen päätöksenteossa on huomioitu sosiaalihuoltolain ja hallintolain vaatimukset ja tietosuojakäytännöt.

Systemaattista arviointia ei ole tehty. Päätöksenteon rakenteessa on muuten huomioitu lain (SHL, asiakastietolaki, hallintolaki) vaatimukset. (Arviointi koko kriteerin 5 toteuttamiseksi: 3)

Laatukriteeri 6: Sosiaalisen kuntoutuksen toimintatavoista ja yhteistyörakenteista muihin palveluihin on sovittu.

Tässä on huomioitu seuraavat laatukriteerit: asiakaskeskeisyys, palvelujen saatavuus ja saavutettavuus, oikeudenmukaisuus, korkeatasoinen osaaminen ja vaikuttavuus.

Tämä kriteeri tarkoittaa, että yhteistyörakenteista muihin palveluihin esimerkiksi TE-palvelut, kuntouttava työtoiminta ja oppilaitokset on sovittu, jotta sosiaalisen kuntoutuksen palvelut saadaan yhteen sovitetuiksi. Sosiaalihuollon ja muiden hallinalojen palvelujen, kuten terveydenhuollon, tulee muodostaa asiakkaan kannalta hänen etunsa mukaisen kokonaisuuden.

Edellytykset laatukriteeri 6 toteuttamiseksi:

1) Hyvinvointialueelle on luotu strategiset linjaukset sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseksi. Asiakkaat ovat olleet vaikuttamassa näihin linjauksiin.

Alueelle on luotu sosiaalisen kuntoutuksen opas, jossa yhtenäisistä toimintavoista on sovittu. Asiakkaat eivät ole olleet vaikuttamassa strategisiin linjauksiin prosessissa, koska hyvinvointialueen valmistelussa se ei aikapuutteen vuoksi onnistunut. Asiakkaiden mielipiteet ja heidän vaikutusmahdollisuutensa tuleviin rakenteisiin tullaan tulevaisuudessa huomioimaan hyvinvointialueella. (Arviointi 3)

2) Strategiassa on linjattu riittävästä resursseista ja työnajosta muiden kuntoutusta tuottavien palveluluiden kanssa.

Sosiaalista kuntoutusta tulisi järjestää palveluita ja muita kuntoutusmuotoja yhteen sovittamalla muiden kuntoutuspalveluiden, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen ja kuntoutusneuvonnan kanssa. OmaHämeessä ei tästä ole vielä selkeää linjausta, mikä myös on hyvin vaikeaa tehdä. Oppaassa on painotettu yhteistyön tärkeyttä eri hallinalojen kesken ja lain asettamista vaatimuksia yhteistyölle sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisen aikana. (Arviointi 2)

3) Sosiaalityöllä on keskeinen koordinoiva rooli eri toimijoiden tarjoaman tuen ja palvelujen yhteen sovittajana.

Sosiaalisen kuntoutuksen päätös tehdään harkiten palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella sosiaalihuollon palveluissa. Tarvittaessa, jos asiakkaan tilanne edellyttää sosiaalityön ja muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laatimiseen (SHL 41 §). Jos asiakas on erityisen tuen tarpeessa, päätöksen tekee sosiaalityöntekijä. (Arviointi 1)

Laatukriteeri 7: Sosiaalisen kuntoutuksen päättäminen

Tämä huomioi seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon laatukriteerit: Asiakaskeskeisyys, palvelujen saatavuus ja saavutettavuus, oikeudenmukaisuus, valinnanvapaus, asiakas- ja potilasturvallisuus, korkeatasoinen osaaminen ja vaikuttavuus.

Tässä kriteerissä varmistetaan sosiaalisen kuntoutuksen prosessin loppuarviointipalvelun päättyessä. Asiakassuunnitelmaan on kirjattu arvio palvelun kestosta ja tavoitteista, niiden väliarvioinnista ja loppuarvioinnista. Loppuarvioinnin avulla saadaan tietoa palvelun onnistumisesta ja asetettujen tavoitteiden toteutumisesta. Loppuarviointi kirjataan ja tietoa pyydetään myös palvelun tuottajalta.

Edellytykset laatukriteeri 7 toteutumiselle:

1) Loppuarviointi tehdään yhdessä asiakkaan kanssa

Arviointimittarina käytetään EuroHIS-8-elämänlaatumittaria. Sosiaalisen kuntoutuksen toteutumista ja tavoitteellisuutta arvioidaan siten, kuin asiakassuunnitelmassa on päätetty ja riippuen kuntoutuksen kestosta. Aina tehdään alkuarviointi ja loppuarviointi, tarvittaessa väliarviointi. Loppuarvioinnissa käytetään palvelun tuottajalta saatuja tietoja. (Arviointi 1)

2) Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuus päättyy, kun seurannan tai arvioinnin yhteydessä asiakkaan kanssa yhdessä todetaan, että jokin alla olevista on toteutunut:

- Asiakkaalla ei ole sosiaalihuollon tarvetta
- Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet on saavutettu
- Palvelujen järjestämiselle ei olemassa säädettyä perustetta
- Asiakas kieltäytyy ottamasta vastaan palveluja
- Asiakas suunnitelmallisesti ohjattu muihin palveluihin, jos todettu, ettei asiakkaan tilannetta voi edistää sosiaalisen kuntoutuksen keinoin.

Asiakkaan tilannetta seurataan säännöllisesti, asiakkuuden päättymisestä on kirjattu sosiaalisen kuntoutuksen oppaassa luvussa ja se päätetään yllä olevien kriteerien täytyessä. (Arviointi 1)

Laatukriteeri 8: Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen vaikutusten arvioinnin ja seurannan käytännöt ovat yhdenmukaiset

Tässä huomioidaan laadun elementeistä asiakaskeskeisyys, korkeatasoinen osaaminen ja vaikuttavuus.

Edellytykset laatukriteeri 8 toteuttamiselle:

1) Sosiaalisen kuntoutuksen kannalta palvelutarpeen arvioinnissa kirjatut tarpeelliset tiedot ja tavoitteet välitetään asiakkaan suostumuksella palvelun tuottajalle ja muille tarvittaville tahoille
Palvelutarpeen yhteyden teossa asiakkaalta pyydetään lupa tarvittavien tietojen vaihtoon ja kirjaamaan se ylös. (Arviointi 1)

2) Saman arviointimittarin käyttö koko sosiaalisen kuntoutuksen prosessin aikana

EuroHIS-8-elämänlaatumittaria ei vaihdeta prosessin kulun aikana, vaan sitä käytetään kaikissa palveluvaiheen arvioinnin vaiheissa. (Arviointi 1)

3)Arviointi- ja vaikuttavuustietoja hyödynnetään tietosuojakysymykset huomioiden kuntoutuksen kehittämisessä ja rakenteellisessa sosiaalityössä, raportoinnissa, johtamisessa ja valtakunnallisessa arvioinnissa ja tutkimuksessa.

Tietoa kerätään ja raportoidaan johdolle. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistä pyritään laajentamaan yhteistyössä muiden kuntoutuksen alan asiantuntijoiden kanssa osallistumalla kuntoutuksen kehittämisen ryhmiin ja valtakunnallisiin koulutuksiin.

LIITE 1

Valtakunnalliset auttavat puhelimet ja chatit sekä vertaistukea ja tietoa tarjoavista verkkosivuista. Maksutonta tukea eri elämäntilanteisiin on tarjolla.

LAPSET JA NUORET

Lasten ja nuorten puhelin 116 111 Lisätietoa: MLL
ma-pe klo 14–20
la-su klo 17–20

Poikien Puhelin 0800 94 884 Lisätietoa: Väestöliitto
ma-pe 13-18
Anonyymi.

Nuorten Kriisipiste 045 3410 583 Lisätietoa: Helsinki Missio
ma-to 9-11

Sekasin-chat Lisätietoa: Mieli Sekasin247
ma-pe 9-24
la-su 15-24

VANHEMMUUS

Vanhempainpuhelin 0800 92277 Lisätietoa: MLL
ma 10–13 ja 17–20,
ti 10–13 ja 17–20,
ke 10–13
to 14–20

Imetystukipuhelin 09 4241 5300 Lisätietoa: Imetyksen tuki ry
Ti klo 21-22
To klo 21-22

Apua yllätysraskaustilanteissa ja abortin jälkeen 050 401 5567 Lisätietoa: Tampereen NNKY
ma-pe 10-20

Kaapatut Lapset ry:n tuki- ja neuvontapuhelin 044 2626 662
Viikonloppuisin

IKÄIHMISET

Vertaislinja-tukipuhelin 0800 9 6000 Lisätietoa: Muistiliitto
ma-su 17-21

Aamukorva 03 213 3533 Lisätietoa: Tampere Missio.
ma-su 06-09
Puhelun hinta on operaattorin hinnoittelun mukainen.

MIELENTERVEYS

MIELI kriisipuhelin 09 2525 0111 Lisätietoa: MIELI Suomen Mielenterveys ry:n

ma-pe 09- 07

la-su ja juhlapyhinä 15-07

Ruotsinkielinen linja, Kristelefon, puh. 09 2525 0112 ma, ke klo 16-20 sekä ti, to, pe klo 9-13,
arabiankielinen linja puh. 09 2525 0113 ma, ti klo 11-15, ke klo 13-16 ja 17-21 sekä to klo 10-15.

Englanniksi voi soittaa sekä ruotsin- että arabiankieliselle linjalle.

Puhelu maksaa operaattorin perimän hinnan verran.

SAIRAUDET

Syöpäjärjestöjen neuvontapuhelin 0800 19414 Lisätietoa: Syöpäjärjestöt

Ma ja to 10-18

ti, ke ja pe 10-15

Sisäilmasta sairastuneiden vertaispuhelin 044 407 7010 Lisätietoa: Hengitysliitto

ti 9-12

to 16-19

Palvelussa on tauko kesällä ja vuodenvaihteessa.

SURU

Surunauha: Vertaistukea itsemurhan tehneiden läheisille. Lisätietoa: Surunauha ry

Lähetä meille tekstiviesti ”Tukipuhelu” numeroon 045 130 8603, niin vertaistukijamme soittaa sinulle.

Sinulle soitetaan lähipäivinä, viimeistään viikon kuluessa.

KÄPY-tukipuhelin 045 325 9595 Lisätietoa: KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry

ke 9-11 ja 12-14

Kaikille lapsen kuoleman kokeneille.

PÄIHTEET

Päihdeneuvontaa 0800 900 45 Lisätietoa: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry

Anonyymisti, vuorokauden ympäri ja vuoden jokaisena päivänä.

AA:n auttava puhelin 09 750 200 Lisätietoa: AA

Joka päivä 9–21.

AA:lla on lisäksi useita paikallisia puhelimia.

NA:n infopuhelin 050 307 7597 Lisätietoa: NA

Joka päivä 18–20

Päihteiden käyttäjille

Irti huumeista 0800 980 66 Lisätietoa: Irti huumeista ry

ma-pe 9-15 sekä

ma-to 18-21

Stumppi-neuvontapuhelin 0800 148 484 Lisätietoa: Stumppi.fi – Hengitysliitto
ma-ti 10-18
to 13-16
Apua tupakoinnin lopettamiseen
Mahdollisuus myös jättää soittopyyntö Stumppi.fi-sivustolla.

VÄKIVALTA

Nollalinja 080 005 005 Lisätietoa: Nollalinja.fi
Maksutta 24/7
Lähisuhdeväkivallalle ja naisiin kohdistuvalle väkivallalle .

Avoin Linja 09 7562 2260 Lisätietoa: Maria Akatemia
ti ja to 16-18
pe 12-14
Naisille, jotka käyttävät tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa.

Naisten Linja 0800 02400 Lisätietoa: Naisten Linja Suomessa ry.
ma-pe 16–20
Luottamuksella ja myös anonyymisti.

Tukinainen 0800 97899 Lisätietoa: Tukinainen ry
ma-to klo 9-15
la-su ja pyhinä sekä niiden aattoina klo 15–21
Seksuaalirikosten uhreille, heidän läheisilleen ja uhrien kanssa työtä tekeville.

Monika-Naiset auttava puhelin 0800 05058 Lisätietoa: Monika-Naiset liitto ry
ma-pe 9-16
Väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanasille ja -lapsille.

Lyömätön Linja Lisätietoa: Miessakit ry
Lähisuhde- ja perheväkivaltaan erikoistunut toimintamuoto miehille.

Suomen Delfinsin puhelinpäivystys 050 583 5000 Lisätietoa: Suomen DELFINS ry
ma–ti 9–11
to 12–14.
Lapsena seksuaalista hyväksikäyttöä kohdanneille.

RIKOKSET

Rikosuhripäivystys 116 006
Suomeksi ma–pe 9-20
Ruotsiksi ma-pe 12-14
Myös Chat
Keskustelutukea rikoksen uhriksi joutuneelle

LIITE 2

EuroHIS-8-elämänlaatumittari

Taustaa ja käyttö

EuroHIS-8-elämänlaatumittari on lyhennetty versio WHO:n WHOQOL-BREF-mittarista ja on tarkoitettu nopeaksi ja helppokäyttöiseksi menetelmäksi väestön terveydentilan arviointiin ja seurantaan. Mittari soveltuu aikuisten elämänlaadun mittaamiseen terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa sekä terveys- ja kuntoutuspalvelujen vaikutusten arvioinnissa aikuisväestölle ja ikääntyneille.

EuroHIS-8-elämänlaatumittarin alkuperäisen englanninkielisen version kaikki oikeudet kuuluvat Maailman Terveysjärjestölle (WHO). Mittarin suomennos perustuu Maailman terveysjärjestön luvalla tehtyyn WHOQOL-BREF -lomakkeen suomennokseen (Vaarama M, 2004). Suomennettua versiota saa käyttää vapaasti, ylläpidosta vastaa TOIMIA/THL. mSurvey työkalussa ei valitettavasti copyright-syistä ole saatavilla mittarin englannin- ja ruotsinkielisiä versioita. Käyttö on maksutonta.

Tiedonkeruumenetelmät

- Haastattelu
- Itse täytettävä kyselylomake

Liikennevalojen logiikka

Kaikki vastaukset on arvoitettu skaalalla 1-5, jossa 5 vastaa parasta vastausta. Kysymykset kattavat hyvinvoinnin eri osa-alueet, mutta mittarissa lasketaan vain yksi tulos keskiarvona yli kaikkien kysymysten.

Mittarille ei ole määritelty raja-arvoja. Siksi liikennevaloja ei lasketa, ja mittarin liikennevalon väri on neutraali harmaa. Mitä parempi tulos on, sitä korkeampi on elämänlaatu. Suomalaisissa tutkimuksissa keskiarvotulokset vaihtelevat 3,8 ja 4,1 välillä ikäryhmästä liittyen. TOIMIA-tietokannasta löytyy tarkempia viitearvoja.

Mittarin eri osien ICF-koodit

Henkisen energian taso [b1300], Itsen kokeminen [b1800], Päivittäin toistuvien tehtävien ja toimien suorittaminen [d230], PÄÄLUOKKA 7 HENKILÖIDEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS JA IHMISSUHTEET [d7], Henkilökohtaiset taloudelliset varat [d8700], PÄÄLUOKKA 1 TUOTTEET JA TEKNOLOGIAT [e1], Rahallinen varallisuus [e1650], PÄÄLUOKKA 2 LUONNONMUKAINEN YMPÄRISTÖ JA IHMISEN TEKEMÄT YMPÄRISTÖMUUTOKSET [e2]

Mittarin ylläpitotaho ja käyttöoikeus

Suomennoksen ylläpidosta vastaa TOIMIA/THL.

Käyttöoikeus on osin rajoitettu.

EuroHIS-8-elämänlaatumittarin suomennettu versio perustuu WHOQOL-BREF-mittarin viralliseen suomennokseen, joka on tehty WHO:n luvalla. TOIMIA-tietokannassa olevaa virallista suomenkielistä EuroHIS-8-elämänlaatumittarin versiota saa käyttää vapaasti ei-kaupalliseen tarkoitukseen. Mittarin käytöstä kaikenlaisessa muussa tarkoituksessa on sovittava erikseen WHO:n kanssa.

EuroHIS-8- ja WHOQOL-BREF-elämänlaatumittareiden englanninkielisten versioiden kaikki oikeudet ovat Maailman terveysjärjestöllä (WHO). Mittarin käyttöoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä tulee olla yhteydessä WHO:hon. Sähköposti: WHOQOL(a)who.int.

Maksullisuus

- Ei sisällä maksuja

Käyttökoulutus

- Mittarin käyttö ei vaadi erityistä koulutusta.

Tarvittavat välineet

- kyselylomake
- kynä

Aikatarve

Kysely on helppokäyttöinen ja nopea täyttää, aikatarve on noin 3–5 minuuttia.

EuroHIS-8-elämänlaatumittari

Ohjeet

Tällä lomakkeella pyydämme Teitä arvioimaan elämänlaatuanne, terveyttänne ja muita arkielämänne asioita. **Vastatkaa kaikkiin kysymyksiin.** Jos olette epävarma siitä, minkä vastausvaihtoehdon valitsisitte, **valitkaa se, joka vaikuttaa sopivimmalta.** Usein sopivin vastaus on se, joka ensimmäiseksi tulee mieleen.

Kun vastaatte, ajatelkaa tärkeinä pitämiänne asioita, toiveitanne sekä mielihyvän ja huolenaiheitanne. Muistelkaa elämäännne kahden viimeisen viikon aikana. Kahta viimeistä viikkoa koskeva kysymys voi kuulua esimerkiksi seuraavasti:

	En lainkaan	Vähän	Kohtuullisesti	Paljon	Täysin riittävästi
Oletteko saanut muilta tarvitsemaanne tukea?	1	2	3	4	5

Valitkaa numero, joka parhaiten vastaa sitä, kuinka paljon olette saanut tukea muilta viimeisten kahden viikon aikana. Jos olette saanut paljon tukea, valitkaa numero 4. Jos ette ole lainkaan saanut tarvitsemaanne tukea muilta viimeisen kahden viikon aikana, valitkaa numero 1.

EuroHIS-8-elämänlaatumittari

Tällä lomakkeella pyydämme Teitä arvioimaan elämänlaatuanne, terveyttänne ja muita arkielämänne asioita. Pyydämme Teitä miettimään elämäännne kahden viime viikon aikana. Lukekaa jokainen kysymys ja arvioikaa, miltä Teistä tuntuu. Valitkaa kunkin kysymyksen kohdalla se numero, joka vastaa mielestänne sopivinta vastausta kysymykseen

		Erittäin huonoksi	Huonoksi	Ei hyväksi eikä huonoksi	Hyväksi	Erittäin hyväksi
1	Millaiseksi arvioitte elämänlaatunne?	1	2	3	4	5

		Erittäin tyytymätön	Melko tyytymätön	Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	Melko tyytyväinen	Erittäin tyytyväinen
2	Kuinka tyytyväinen olette terveyteenne?	1	2	3	4	5

Seuraavat kysymykset koskevat sitä, missä määrin olette viimeisten kahden viikon aikana kokenut seuraavia asioita.

		Ei lainkaan	Vähän	Kohtuullisesti	Lähes riittävästi	Täysin riittävästi
3	Onko Teillä riittävästi tarmoa arkipäivän elämäänne varten?	1	2	3	4	5
4	Onko Teillä tarpeeksi rahaa tarpeisiinne nähden?	1	2	3	4	5

Seuraavissa kysymyksissä Teitä pyydetään kertomaan, kuinka tyytyväinen olette olleet viimeisten kahden viikon aikana erilaisiin asioihin elämässänne.

		Erittäin tyytymätön	Melko tyytymätön	Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	Melko tyytyväinen	Erittäin tyytyväinen
5	Kuinka tyytyväinen olette kykyynne selviytyä päivittäisistä toiminnoistanne?	1	2	3	4	5
6	Kuinka tyytyväinen olette itseenne?	1	2	3	4	5
7	Kuinka tyytyväinen olette ihmissuhteisiinne?	1	2	3	4	5
8	Kuinka tyytyväinen olette asuinalueenne olosuhteisiin?	1	2	3	4	5

Haluatteko sanoa jotain tästä kyselystä?

KIITOS AVUSTANNE!

EuroHIS-8-elämänlaatumittarin alkuperäisen englanninkielisen version kaikki oikeudet kuuluvat Maailman Terveysjärjestölle (WHO). Mittarin suomennos perustuu Maailman terveysjärjestön luvalla tehtyyn WHOQOL-BREF -lomakkeen suomennokseen (Vaarama M, 2004). Suomennettua versiota saa käyttää vapaasti.

Lähde: Power M. Development of a common instrument for quality of life. Teoksessa Nosikov A, Gudex C. (toim.). EUROHIS: Developing Common Instruments for Health Surveys. IOS Press, Amsterdam, Hollanti. 2003. Ss. 145–159.

Saatavilla Internetistä: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0015/101193/WA9502003EU.pdf